

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Osobnost pedagoga v adiktologii

The teacher's personality in Addictology

Dana Svobodová

Vedoucí diplomové práce:

Praha 2010

Doc. PhDr. Jaroslav K o ť a

P o d ě k o v á n í :

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Doc. PhDr. Jaroslavu Kotřovi za ochotu, cenné rady a trpělivost, které mi věnoval po dobu vedení této diplomové práce. Děkuji rovněž panu Doc. PhDr. Michalovi Miovskému, Ph.D, za konzultace, náměty a podrobnější seznámení s oborem adiktologie. Děkuji pedagogům Centra adiktologie, za možnost účasti na přednáškách, vstřícnost a milé přijetí.

P r o h l á š e n í :

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

Anotace:

Diplomová práce *Osobnost pedagoga v adiktologii* se skládá ze dvou částí. Teoretická část podrobně popisuje adiktologii zabývající se zkoumáním příčin a důsledků látkových i nelátkových závislostí v kontextu vědních oborů, specifikuje její vysokoškolské studium u nás i v zahraničí. Charakterizuje profesní kompetence učitelů a kvalifikační profil absolventů adiktologie. Zabývá se evaluací zaměřenou na kvalitu výuky a způsoby hodnocení vzdělávání u nás i v zahraničí. Empirickou část tvoří kvantitativní výzkumné šetření, porovnávající názory studentů a absolventů na výběr, spokojenost s odbornou úrovní a organizací rozvíjejícího se studijního oboru. Nahlíží na kvalitu studia pohledy studentů a absolventů a věnuje se osobnostním charakteristikám učitelů adiktologie, tak jak je sdílejí studenti, absolventi a učitelé.

Klíčová slova:

Absolvent, adiktologie, evaluace, hodnocení, kvalita, obor, osobnost, pedagogika, předmět, student, učitel, výuka, výchova, vzdělávání

Abstract:

Diploma Thesis *The Teacher's personality in Addictology* is divided into two parts. The theoretical part describes in detail Addictology as a science researching causes and consequences of dependences; it specifies college education in the field in this country and abroad. It characterises the teacher's professional skills and graduate's competences. It deals with evaluation of quality of education in this country and abroad. The research part consists of comparison of students' and alumni's opinions on their choice in study as well as their views on quality of education, and compares the teacher's personal characteristics as seen by students, alumni and teachers.

Key words:

Addictology, education, evaluation, graduates, pedagogy, profession, personality, quality, teacher, training, subject, student

Obsah

Úvod	str. 7
1. Adiktologie jako vědní a studijní obor	str. 8
1.1 Pojetí kurikula v adiktologii	str. 10
1.2. Kvalifikační a profesní připravenost absolventa studia adiktologie	str. 22
1.3 Vybrané aspekty studia adiktologie v zahraničí	str. 27
2. Profesní kompetence učitele adiktologie	str. 32
2.1 Specifika oboru adiktologie	str. 32
3. Pojem pedagogická evaluace v adiktologii	str. 41
3.1 Nástroje evaluace a jejich realizace v adiktologii	str. 48
3.2 Účast studentů adiktologie na hodnocení a zjišťování kvality výuky	str. 54
3.3 Hodnocení kvality výuky v zahraničí	str. 58
4. Kvantitativní výzkumné šetření	str. 64
4.1 Výzkumná zpráva – vstupní část	str. 67
4.1.1 Cíle výzkumného šetření	str. 69
4.1.2 Zkoumaný soubor	str. 70
4.1.3. Výzkumné metody	str. 72
4.1.4 Zpracování výzkumného materiálu	str. 75
4.1.5 Výsledky šetření a jejich analýza	str.101
Závěr teoretické části práce	str.107
Závěr výzkumného šetření	str.110
Seznam použité literatury	str.112
Seznam schémat	str.115
Seznam tabulek	str.116
Seznam grafů	str.117
Seznam příloh	str.118

SEZNAM ZKRATEK

AK	Akreditační komise
BSc	Bachelor of Science
CA	Centrum adiktologie
CSVŠ	Centrum pro studium vysokého školství
ČKR	Česká konference rektorů
ČR	Česká republika
EDIQM	The European Dimension of Institutional Quality Management
ETF	European Training Foundation
EU	Evropská unie
IPVZ	Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví
IT	Informační technologie
MSc	Master of Science
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NMgr	Navazující magisterské (studium)
Ph.D	Doktor (akademický titul)
RVŠ	Rada vysokých škol
SŠ	Střední škola
UK	Univerzita Karlova
VOŠ	Vyšší odborná škola
ZŠ	Základní škola
1. LF	První lékařská fakulta

*Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje.
Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.*
(CHARLES FARRAR BROWNE)

ÚVOD

Tématikou diplomové práce je propojení dvou věd, jejichž kořeny jsou možná zasazeny stejně hluboko do historie, ale jejich doba působení na vysokoškolské úrovni studií je značně rozdílná.

Pedagogika – věda o výchově a vzdělávání, učitel – důležitý činitel vyučovacího procesu, který reprezentuje vědu svými charakterovými vlastnostmi, pedagogickými činnostmi a profesními kompetencemi.

Adiktologie – věda zabývající se příčinami vzniku, prevencí, léčbou, ale i výzkumem problematiky závislostí, a vším, co s nimi souvisí. V tomto ohledu je třeba zmínit i sociální začlenění osob, které se léčily ze závislosti, do společnosti.

Adiktologie - studijní obor, vychovávající pracovníky pomáhajících profesí, ale také možná i další vzdělavatele a učitele, kteří svými zkušenostmi, podloženými dlouholetou praxí, hlubokým studiem a zájmem o svoji práci v oboru, předávají svoje vědomosti dalším mladým lidem a připravují je na jejich profesní budoucnost.

Teoretická část diplomové práce definuje:

- adiktologii v kontextu vědních oborů a celoživotního vzdělávání;
- osobnosti učitelů adiktologie a jejich charakterové vlastnosti, činnosti a kompetence;
- hodnocení výuky adiktologie, jako zpětnou vazbu a součást evaluace vysokého školství.

Empirická část se zabývá zkoumáním motivace k výběru studia, vlivu osobnosti učitele, jeho komunikačních a pedagogických strategií a projevů na budoucí profil a formování absolventa a hodnocením kvality výuky studijního oboru adiktologie.

Cílem je využít shromážděné poznatky k vytvoření pilotní studie oborů adiktologie & pedagogika.

*Budoucnost jistě patří národu a státu,
jenž dovede vskutku vybudovat školu v duchu nové doby,
jenž bude mít dost odvahy zlomit staré předsudky
i dost odvahy vytvořit moderní,
živoucí a svobodnou školu.*
(O. KÁDNER)

1. ADIKTOLOGIE JAKO VĚDNÍ A STUDIJNÍ OBOR

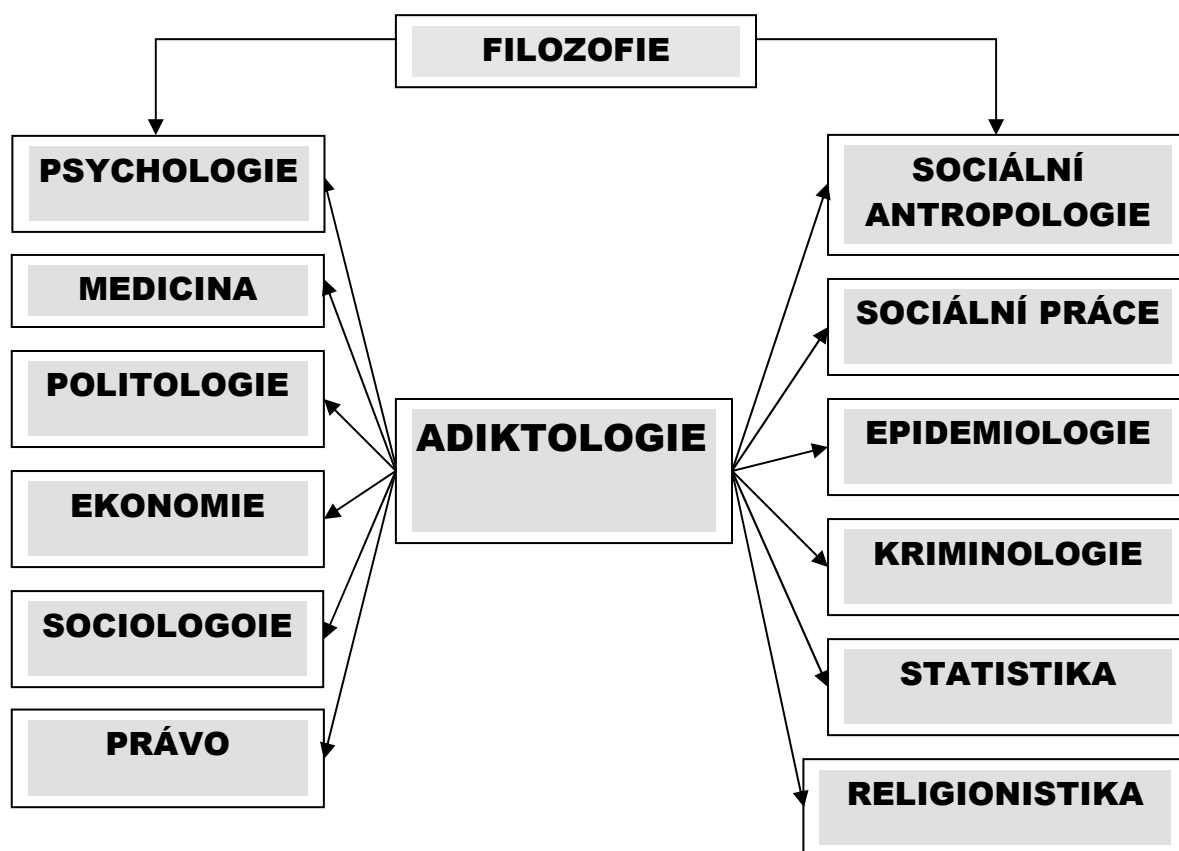
Adiktologie je samostatným vědním oborem zabývajícím se prevencí, léčbou a výzkumem užívání návykových látek a závislostmi na činnostech, v jejichž důsledku dochází k újmě jednotlivce nebo společnosti a současně vykazujících zřetelné prvky tzv. závislostního chování (patologické hráčství atd.). Termín adiktologie je přitom pro český jazyk nejbližší významu anglického termínu dependence, nikoli addiction. Do českého jazyka byl přejat z latiny. Adiktologie se postupně etablovala z tzv. mezioborového přístupu praktikovaného na poli medicíny, psychologie a sociální práce. Původní převažující model sahající do 70. let, označovaný obvykle jako bio-psycho-sociální model je doplňován o nové přístupy a perspektivy v závislosti na stavu moderního výzkumu a pojetí užívání návykových látek a nelátkových závislostí. Mezi tyto nové obory a přístupy patří především ekonomie, právo, kriminologie, politologie a religionistika či kulturní a sociální antropologie, které dotvářejí původní pojetí bio-psycho-sociálního modelu. Vznik oboru adiktologie v ČR má přispět k budování identity samostatného vědního oboru vyčleněného z medicínských oborů, psychologie, sociální práce apod. a má vést vědeckým přístupem k užívání všech typů návykových látek a nelátkových závislostí. V rámci procesu etablování nového oboru je prioritní jak vytyčování a pojmenovávání hranic s obory, z nichž se adiktologie vyčlenila, tak hledání nového vztahu v oblastech, kde nadále zůstávají původní obory dominantní (biomedicínský a farmakologický výzkum atd.).¹

Adiktologie je velmi perspektivní vědní obor. Postupný rozvoj a zvyšování jeho významu má úzký vztah nejen s užíváním návykových látek, ale i dalšími závislostmi a tento trend lze označit za celosvětový. Obor bývá z hlediska perspektivy často srovnáván např.

¹ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 7

s gerontologií, neurovědami atd. Navíc naše společnost stojí na prahu éry nelátkových závislostí, nárůst problému s gamblingem a závislostí na počítačích a počítačových hrách je v současnosti na svém počátku. Po budoucím vstupu nových, cenově a především komerčně dostupných technologií spojených s virtuální realitou, je pak očekávána zásadní změna i v této oblasti. Rozvoj oboru a jeho budoucnost je dána především společenskou poptávkou a snahou minimalizovat a racionalizovat náklady na prevenci a léčbu poruch způsobených užíváním návykových látek a nelátkových závislostí.² Adiktologie přistupuje ke studiu rizikových forem lidského chování z globální perspektivy a nabízí teoretické znalosti a praktické dovednosti nezbytné pro práci v oblastech prevence, léčby a výzkumu závislého chování a jeho dopadů, či pro realizaci opatření na různých úrovních drogové politiky. Výrazně přispívá ke zlepšení zaměstnatelnosti osob, které v této oblasti pracují s různým náhradním vzděláním.³

Na základě informací získaných prostudováním odborných textů z časopisu Adiktologie, akreditačního spisu studijního oboru bakalářské i magisterské formy studia, celoživotního učení v adiktologii, bylo vytvořeno schéma vztahu adiktologie a hraničních vědních disciplín.

² Dostupné na: [http://www.adiktologie.cz/articles/cz/172/829/Bakalarsky-studijni-obor-Adiktologie\[online\]](http://www.adiktologie.cz/articles/cz/172/829/Bakalarsky-studijni-obor-Adiktologie[online])

³ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 7.

Schéma č. 1: Adiktologie a hraniční vědní disciplíny

1.1 Pojetí kurikula v adiktologii

Obor adiktologie je součástí studijního programu **Specializace ve zdravotnictví**. Jeho výuku od roku 2005 koordinují 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy (1. LF UK), Psychiatrická klinika 1. LF UK a Centrum adiktologie (dále jen CA). Byl založen ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze a Institutem pedagogicko-psychologického poradenství v Praze jako reakce na potřeby vycházející z praxe a požadavky na rozšíření nabídky stávajících bakalářských programů. Multidisciplinární obor klade důraz na získávání znalostí, praktických zkušeností a dovedností včetně využívání informačních a komunikačních technologií, rozvoj analytických dovedností, kreativní a samostatné řešení problémů, zapojení do vědecko-výzkumné činnosti Centra adiktologie. Díky širokému spektru získaných znalostí a dovedností, především díky kontaktu s poskytovateli služeb prostřednictvím celé škály odborných praxí a stáží během celého studia, a to nejen v ČR, přispívá k široké uplatnitelnosti absolventů na trhu práce. Centrum adiktologie je v úzkém kontaktu s podobnými spolupracujícími zařízeními pro uživatele drog a tyto kontakty neustále rozvíjí za účelem aktivní spolupráce.⁴

Ústředním orgánem státní správy pro vysokoškolské studium adiktologie, pro vědní politiku, výzkum a vývoj, včetně mezinárodní spolupráce v této oblasti, a pro vědecké hodnosti a státní péči je **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)**. Taktéž koordinuje činnost ministerstev, jiných ústředních orgánů státní správy a profesních komor v oblasti systému uznávání odborné kvalifikace podle zvláštního zákona a v oblasti získávání kvalifikací v systému dalšího vzdělávání podle zvláštního právního předpisu. Mimo jiné připravuje návrhy zákonů a jiných právních předpisů týkajících se působnosti MŠMT.⁵

Velký význam pro studijní obor adiktologie mají **základní školské dokumenty**:

1. Existence vysokoškolského studijního oboru podléhá akreditaci studijního programu, která vychází ze **Zákona č. 111/1998 Sb.** o vysokých školách. Návrh je zpracováván v souladu s **Vyhláškou MŠMT č. 42/1999 Sb.**, o obsahu žádosti o akreditaci studijního oboru a musí být schválen akreditační komisí.

⁴ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 8.

⁵ Dostupné na: [http://www.msmt.cz/ministerstvo\[online\]](http://www.msmt.cz/ministerstvo[online])

2. Statut školní instituce, v tomto případě Univerzity Karlovy (UK) je stanoven ve **Statutu Univerzity Karlovy**, jehož součástí je i Řád přijímacího řízení, který upravuje přijímání ke studiu na univerzitě včetně přezkumného řízení.
3. Pravidla studia na UK, řízení v prvním stupni na fakultě a přezkumné řízení ve věci rozhodování o právech a povinnostech studentů upravuje **Studijní a zkušební řád** Univerzity Karlovy v Praze⁶.
4. Podrobnosti o disciplinárních přestupcích studentů UK, ukládání sankcí, jakož i disciplinární řízení a přezkumné řízení v této věci upravuje **Disciplinární řád** pro studenty Univerzity Karlovy. Oba posledně jmenované dokumenty schvaluje Akademický senát Univerzity Karlovy⁷.

Akademický senát 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy (1. LF UK), přijal Statut 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, podle nějž: „*hodlá naplňovat povinnost a právo svobodně bádát, učit a vychovávat nové generace lékařů a dalších zdravotnických pracovníků, dbaje o jejich profesní celoživotní vzdělávání, máje na zřeteli postavení fakulty v kontextu světové vědy a vzdělanosti a uznáváje fakultu jako instituci významnou pro zdravotnictví a pro celostátní i regionální organizování a poskytování zdravotnických služeb.*“ (Preambule Statutu 1. lékařské fakulty UK)⁸

Vybrané **strategické dokumenty pro studijní obor adiktologie** jsou:

1. Akreditace vzdělávacího programu;
2. Evropská a Národní strategie protidrogové politiky (V obou těchto materiálech je hlavním cílem ochrana veřejného zdraví s cílem zlepšovat zdravotní, sociální, ekonomické, bezpečnostní a trestněprávní podmínky, které ovlivňují zdravý vývoj jednotlivce i společnosti.);⁹
3. Bílá kniha** a Zelená kniha*.

V souvislosti s prudkým rozvojem zneužívání drog v České republice za posledních 20 let vzrůstá počet organizací zaměřujících se na prevenci, léčbu a následnou péči uživatelů

⁶ Dostupné na: <http://www.certik.ruk.cuni.cz/asuk/statutarni/predpisy/registrovane/szr.html>

⁷ Dostupné na: <http://www.certik.ruk.cuni.cz/asuk/statutarni/predpisy/registrovane/disc.html>

⁸ Srov. 1. LF UK: Vnitřní předpisy, 2009, s. 5

⁹ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 8

** Bílá kniha - národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Formuje vládní strategii v oblasti vzdělávání. Strategie odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol odráží celospolečenské zájmy a dává konkrétní podněty k práci škol

* Zelená kniha – Migrace a vzdělávání: Úkoly a příležitosti vzdělávacích systémů

drog. Na základě toho prudce stoupá poptávka po vzdělání pracovníků pracujících v této oblasti. Požadavky na vzdělání jsou součástí standardů odborné způsobilosti služeb pro uživatele drog. Perspektivnost, postupný nárůst a zvyšování významu oboru adiktologie celosvětově má úzký vztah k narůstajícímu rozsahu problémů spojených s užíváním drog. Trestná činnost ve spojitosti s drogami se znásobila. **Rámcový vzdělávací program** definuje obor adiktologie - reagující na současnou situaci, přispívající k naplnění společenské poptávky, k minimalizaci a racionalizaci nákladů vynakládaných na vypořádání se s užíváním drog a nelátkovými závislostmi a se souvisejícími problémy jako jsou trestná činnost či šíření krví přenosných infekcí ve všeobecné populaci. K pokrytí společenské poptávky výrazně přispívá magisterské vzdělávání v oboru adiktologie, vhodné pro velkou část pracovníků v této oblasti, kteří nemají možnost získání srovnatelné kvalifikace. Vědomosti a kompetence získané studiem výrazně přispějí k naplnění požadavků ze strany trhu práce, kde je doposud mnoho pracovních míst zabývajících se problematikou obsazenou pracovníky s různými náhradními profesemi. Rozvoj zkušeností a dovedností v oboru, ale také dovednosti ve využívání informačních a komunikačních technologií, prohloubení analytických dovedností, aj. výrazně přispějí k adaptabilitě a flexibilitě pracovní síly. Široká uplatnitelnost absolventů na trhu práce je zajištěna i díky národní a mezinárodní spolupráci, jak v oblasti výuky, tak i výzkumu, a také díky kvalitnímu studiu. Vstup do studia je zajištěn prostřednictvím standardního přijímacího řízení (v němž je výrazně více kladen důraz na motivaci a praktickou připravenost pro studium).

Standardní doba bakalářského studia jsou 3+1 rok, magisterského navazujícího studia 2+1 rok.

Podmínky, které student studijního programu musí splnit v průběhu studia a při jeho ukončení:

- úspěšně absolvovat a složit všechny zápočty, kolokvia a zkoušky;
- absolvovat předepsaný počet praxí a stáží s úspěšným hodnocením;
- vypracovat kasuistickou studii a úspěšně ji obhájit před komisí;
- vypracovat bakalářskou práci a úspěšně ji obhájit před komisí;
- úspěšně složit státní závěrečnou zkoušku před komisí.

Způsob hodnocení studentů v průběhu studia vychází z osvědčené praxe a běžných požadavků kladených na podobné typy studia. Jedná se o formu zápočtů (ústních nebo písemných), kolokvií (ústních nebo písemných) a zkoušek (ústních nebo písemných). Studium

je ukončeno státní závěrečnou zkouškou z teorie, obhajobou bakalářské práce a představením a obhajobou kasuistické práce vypracované v průběhu praxe.¹⁰

Výuka kombinované formy studia ve standardní době probíhá odlišným způsobem:

- distanční studenti navštěvují výuku jednou za měsíc v rozsahu 8 hodin. Kromě toho mají dvakrát ročně 4 denní soustředěnou výuku (každý semestr 4 dny);
- kromě přímé výuky ve škole mají vlastní plán stáží a praxí;
- konzultace: prostřednictvím internetu případně po dohodě s pedagogem, mohou využít čas vyhrazený pro konzultace přímo s pedagogem;
- v případě zájmu mohou distanční studenti navštívit výuku spolu s denními studenty (např. u vybraného předmětu ze zájmu nebo skrze náročnost);
- studijní podpora: v rámci zajištění standardních podmínek je pro studenty ke každému předmětu sestavena povinná literatura, která je k dispozici ve studovně.

Součástí standardní nabídky pro každý studijní program je elektronická verze základních odborných článků vztahujících se ke konkrétnímu programu (texty jsou pro studenty denního i distančního studia dostupné pro studijní účely zdarma). Každý student denního i distančního studia má k dispozici pro každý studijní program tzv. **sylabus**. Ten zakotvuje všechny základní informace potřebné k absolvování programu (přesnější zakotvení obsahu, průběhu i požadavků pro absolvování). Sylaby výrazně usnadňují samostudium na přípravu ke zkouškám.

Učivo je v souladu se sledovanými cíli zahrnuto ve studijních plánech (Studijní plány pro 1. až 3. ročník prezenčního bakalářského studia viz přílohy 1, 2, 3, pro 1. až 3. ročník kombinovaného bakalářského studia viz přílohy 4, 5, 6, pro 1. a 2. ročník prezenčního navazujícího magisterského studia viz přílohy 7 a 8), což jsou zásadní dokumenty výuky studijního oboru adiktologie. Obsahují všechny vyučované předměty rozlišené na povinné a povinně volitelné (formy výuky předmětů – přednášky, semináře, cvičení, stáže, praxe).¹¹

Diskutovanou částí ze strany studentů je „nepopulární“ společný kmen předmětů (v přílohách 1, 2, 3 označen *), který vznikl s cílem splnit obecné požadavky nelékařského oboru:

¹⁰ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 15

¹¹ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 15

- zajištěním společného základu znalostí a dovedností u všech studentů nelékařských oborů, tedy jakési minimální penzum znalostí a dovedností garantovaných pro všechny obory, a to jak z hlediska navazujících předmětů, tak z hlediska i minimálních znalostí a dovedností absolventa lékařské fakulty v daném oboru;
- zajištěním kvalitativní úrovně studentů nelékařských oborů na 1. LF UK, jako srovnávacího kritéria napříč mezi studijními programy fakulty, včetně vydefinování obsahu tohoto minima;
- ekonomizací výuky: dosažením lepšího hospodářského výsledku při výuce oboru, který má relativně nízké normativy na studenta, přestože reálné náklady na tento obor jsou relativně vysoké. Společná výuka tedy snižuje celkové náklady jednotlivých oborů v prvních dvou letech studia;
- udržitelností oborů za stávající personální a prostorové situace fakulty, tedy dosažení kompromisu mezi tím, aby nelékařské obory mohly na fakultě existovat a rozvíjet se a současně, aby zásadním způsobem neomezovaly jiná pracoviště a nepřekračovaly kapacitní možnosti těchto pracovišť a celé fakulty, a to jak z hlediska prostorového, tak z hlediska personálního.¹²

Typy výuky, bakalářským a navazujícím magisterským studiem, postupně naplňuje adiktologie myšlenku Boloňské deklarace o **terciálním vzdělávání** a tím i možnost:

- získání kvalifikace vhodné pro otevřený evropský trh práce, mobilitu studentů a absolventů;¹³
- kombinovanou formou studia rozvoj celoživotního učení, moderní formu studia s využitím informačních a komunikačních technologií;
- přístupu ke vzdělání odpovídajícímu zájmu a schopnostem uchazečů a rozvoji a pokračování ve vzdělání v průběhu celého života;
- splnění společenské poptávky a snahy minimalizovat a racionalizovat náklady na prevenci a léčbu poruch způsobených užíváním drog a nelátkových závislostí;
- vybavení absolventů potřebnými teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi pro práci v oblastech prevence, léčby, sociální reintegrace, probační a mediační práce, penitenciární a postpenitenciární péče atd., ve vztahu k návykovým látkám a závislostnímu typu chování (poruchy chování v oblasti závislostí na internetu, počítačových hrách a automatech). Studium důsledně vychází z moderního

¹² Návrh modelu výuky společného kmene nelékařských studijních programů na 1.LF UK v Praze. 2009.

¹³ Srov. MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*, 2001, s.71.

mezioborového přístupu, který nenabízí žádný z doposud existujících studijních oborů, a o který je v praxi stále větší zájem, vedení k odborné flexibilitě, kulturním a komunikativním schopnostem, morálním hodnotám a demokratickému občanství.¹⁴

Kvalitou programu se průběžně zabývá vědecká rada fakulty. Poradním orgánem děkana je intenzivně pracující fakultní pedagogická komise. Kromě garanta celého programu je pro každý předmět jmenován vedoucí s potřebnou kvalifikací. Vedoucí odpovídá za realizaci a za aktualizaci obsahu jednotlivých předmětů. Náročnost předmětů je vyjádřena podle **zásad evropského kreditního systému (ECTS)**¹⁵.

Studium adiktologie je v souladu s dokumenty Evropské a Národní strategie protidrogové politiky (kde je jeho existence a rozvoj obsažen jak ve strategii, tak jeho Akčním plánem). V obou těchto materiálech je hlavním cílem ochrana veřejného zdraví s cílem zlepšovat zdravotní, sociální, ekonomické, bezpečnostní a trestněprávní podmínky, které ovlivňují zdravý vývoj jednotlivce i společnosti.¹⁶

Spolehlivým a rychlým zdrojem komplexních informací jsou internetové stránky Centra adiktologie <http://www.adiktologie.cz> Informují o studiu, novinkách v oboru, výsledcích výzkumu aj. Internetové stránky jsou flexibilní a otevřené – stávající kategorie je možné členit do podkategorií, obsah je průběžně revidován, obnovován a doplňován. Zodpovědná osoba sleduje kvalitu a aktuálnost obsahu jednotlivých článků a taktéž dbá o pravidelné uveřejňování časopisu Adiktologie.¹⁷

Stěžejní cíle CA pro rozvoj oboru adiktologie

- dosažení rychlého a kvalitního transferu know-how zahraničních partnerů;
- rychlé vyrovnání náskoku podobných pracovišť v zahraničí;
- kvalitní, intenzivní a dlouhodobá spolupráce se zahraničními partnery s hlavním cílem vybudovat stabilní pozici a zajisti konkurenceschopnost českého pracoviště na mezinárodním poli;
- rozvoj spolupráce s českými organizacemi za účelem výměny informací, zkušeností a sdílení dobré praxe;

¹⁴ Srov. MPSV. CZ.04.3.07. *Žádost o finanční podporu*, 2004, s. 6.

¹⁵ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 5.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

- rozšíření možnosti krátkodobých studijních pobytů ústících ve zvýšení kvalifikace na úrovni Mgr, MSc. a Ph.D;
- vybudování mezioborového výzkumného oddělení pro samostatnou vědecko-výzkumnou činnost;
- kvalitní zapojení do spolupráce se zahraničními univerzitami a vytvoření kvalitního zázemí pro výchovu mladých vědeckých pracovníků;
- zajištění rychlejšího přenosu poznatků mezi vědou a praxí pomocí informačního systému.¹⁸

Cílové skupiny

- vysoké školy (VŠ)
- další instituce spolupracující s vysokými školami
- občané s nízkou kvalifikací
- odborní pracovníci ve školství
- pedagogická centra
- sociální partneři
- výzkumné ústavy věnující se výchově budoucích vědeckých pracovníků
- zájemci o další studium na SŠ (střední škola), VOŠ (vyšší odborná škola) a VŠ
- žáci a studenti ZŠ (základní škola), SŠ, VOŠ a VŠ
- střední školy
- vyšší odborné školy

Vznik studijního oboru adiktologie vytvořil možnost systematického vzdělání v tomto oboru a studenti získají potřebnou odbornost pro práci s uživateli drog. Ta spočívá ve třech základních oblastech praxe:

- v oblasti primární prevence užívání drog
- v oblasti poradenství, léčby a následné péče pro uživatele drog
- v oblasti veřejné správy, managementu, probační a mediační práce, penitenciární a postpenitenciární péče¹⁹

Absolvent získá všestranné vzdělání a schopnost komunikovat s lidmi s medicínským, psychologickým, sociálním vzděláním. Samozřejmou součástí kvalifikace je zvládnutí

¹⁸ Srov. MPSV. CZ.04.3.07. *Žádost o finanční podporu*, 2004, s. 6.

¹⁹ Tamtéž.

základních medicínských úkonů a také dovedností v oblasti preventivně-výchovné práce, krizové intervence a case managementu. Někteří studenti si již během studia najdou vyhovující zaměstnání nebo získají alespoň kontakty a celkový přehled o pracovních možnostech u nás i v zahraničí, díky celé řadě odborných stáží, praxí a projektů. Budou schopni naplánovat, provést a zanalyzovat kvantitativní či kvalitativní výzkumnou studii především díky zapojení se do vědecké činnosti během studia.²⁰

Otevření magisterského stupně studia představuje zásadní posun nejen v možnostech vzdělávání a zvyšování kvalifikace v tomto oboru, ale také výrazné zlepšení a kultivace jeho vědeckovýzkumné základny a rozvoj jeho potenciálu. Již dnes patří Česká republika k zemím s rozvinutým mezioborovým výzkumem v této oblasti a další rozvoj bude znamenat upevnění tohoto postavení a postupné posilování konkurenceschopnosti největším akademickým pracovištěm v oboru. Navazující magisterské studium rozvíjí existující úspěšný bakalářský studijní program. Trh práce a praxe v oblasti závislostí, jak při práci s klientem tak i na administrativních pozicích, si však vyžadují stále více lidí hlouběji vzdělaných v oblasti adiktologie. Proto je budováno magisterské studium, které je tématicky širší o epidemiologii, statistiku, ekonomiku aj., jež jsou nezbytné pro zvládnutí problematiky závislostí.²¹

Cílovou skupinou jsou proto všichni zájemci o studium tohoto oboru, odborníci z praxe, pedagogičtí a výzkumní pracovníci a organizace zabývající se závislostmi, se kterými se navazuje spolupráce ať vzdělávací či výzkumné povahy. Mezi studenty magisterského studia se zařadí vystudovaní studenti bakalářského studia adiktologie, psychologie, medicíny, ekonomie aj., pracovníci nízkoprahových zařízení (K centra), terénních programů, primárně preventivních programů, adiktologických ambulancí a léčebných zařízení, ale i pracovníci zabývající se politikou v oblasti závislostí nebo zaměstnanci samosprávy. Dále to budou pracovníci v oblasti vězeňství, pracovníci pedagogicko-psychologických poraden, terapeutických komunit, doléčovacích center, krizových center, pracovníci z oblasti charitativních služeb, diagnostických ústavů, ústavů péče o seniory. Poptávka po dalším a prohlubujícím vzdělání v oboru přichází přímo od studentů bakalářského studia, ale hlavně z praxe, kde výrazně chybí podobné a podrobné vzdělání. Pracovníci zabývající se problematikou závislostí, jak při práci přímo s klientem nebo ve výzkumu, veřejné správě, samosprávě, politice, ekonomice.²²

²⁰ MPSV. CZ.2.17. *Žádost o finanční podporu*, 2008. s. 9.

²¹ Tamtéž, s. 9.

²² Tamtéž, s. 10

Cílem navazujícího magisterského studia je vybavit absolventy poznatky a praktickými dovednostmi z oblasti prevence a léčby závislostí, drogové politiky atd. a současně zásadním způsobem rozvinout dvě samostatné studijní linie představované koncepty duševního zdraví (mental health) a veřejného zdraví (public health). Tyto tři linie tvoří jádro navazujícího magisterského stupně a cílem je profilovat absolventy nejen v samotném oboru adiktologie, ale současně rozšířit jejich záběr do hraničních oblastí a vybavit je pro praxi tak, aby byli flexibilnější na pracovním trhu a mohli se pohybovat ve výrazně různorodějších aplikačních oblastech (nejen z hlediska prevence a léčby závislostí, ale ve zdravotním, sociálním a školském sektoru obecně). Velký důraz je ve studiu kladen na položení základů vědecko-výzkumné práce a profilace studentů v tomto směru tak, aby dokázali samostatně zpracovat malý výzkumný projekt v intencích běžných požadavků na diplomové práce a byl tak umožněn širší rozvoj poznatkové základny oboru adiktologie, včetně postupného budování budoucí stabilnější personální základny také v oblasti vědy a výzkumu v tomto oboru. (Studijní plány prezenčního navazujícího magisterského studia adiktologie viz přílohy č. 7 a 8).

Ve fázi rozvoje je v současné době **další vzdělávání v adiktologii**, zaměřené na vzdělávací a poradenské centrum v rámci CASE (Center for Addictological Studies and Education), které chce vyvíjet řadu cílených aktivit a činností oboru adiktologie. Záměrem je rozvoj lidských zdrojů v oblasti dalšího vzdělávání, poskytování školení a kurzů lektorům vzdělávání dospělých s ohledem na rozšíření možností využití informačních a komunikačních technologií v průběhu vzdělávání a konečně i s ohledem na další rozvoj jejich komunikačních a facilitačních schopností a dovedností. Součástí této podpory jsou i zahraniční stáže. **Kurzy** dalšího vzdělávání oboru adiktologie zohledňují specifika jednotlivých profesí pro zaměstnance státních, nestátních a privátních subjektů, které poskytují služby v této oblasti. V rámci dalšího vzdělávání jsou efektivně využívány informační a komunikační technologie. Z výše uvedených důvodů, ale i na základě ukazatelů zvýšené poptávky po dalším vzdělávání v oblasti adiktologie v evropském kontextu je podpora a rozvoj komplexního systému vzdělávání pro získání uznávané kvalifikace pracovníků jednou z hlavních priorit oblasti drogové problematiky. Rozvoj lidských zdrojů je jednou z klíčových podmínek vytvoření vzdělávacího systému. V oboru adiktologie doposud neexistuje žádná jiná instituce, která by poskytovala další vzdělávání, **informace a poradenství**, s tím, že by byla schopna cíleně provádět a aplikovat výzkum v této oblasti, totéž platí i v oblastech působnosti řady sociálních služeb²³.

²³ <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/215/Celozivotni-vzdelavani.html> [online]

Adiktolog je nelékařský zdravotnický pracovník, který vykonává preventivní, léčebnou a rehabilitační péči o osoby závislé na návykových látkách. V roce 2008 vešla v platnost novela zákona č. 96/2004^{*}, umožňující pracovníkům vykonávajícím preventivní, léčebnou a rehabilitační péči o osoby závislé na návykových látkách a splňujícím podmínky přechodných ustanovení, požádat o uznání odborné způsobilosti adiktologa. K žádosti musí být přiložený ověřený doklad o vzdělání, zaměstnavatelem potvrzená praxe a stávající pracovní náplň.

Kurz pro pracovníky Policejní akademie

Na Policejní akademii České republiky byl pracovníky Centra adiktologie realizován kurz pro pracovníky zařazené do Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky, kteří se zabývají problematikou nelegálních návykových látek. Kurz byl zaměřen na oživení a prohloubení znalostí kriminalistů a vyšetřovatelů v oblasti práva (trestní a správní právo), psychologie (vzorové užívání návykových látek, jejich působení na duševní a fyzické zdraví) a na systém péče o uživatele návykových látek (terapeutické komunity, nízkoprahové služby a možnosti spolupráce pomáhajících profesí se strážníky městských/obecních policií). Součástí kurzu byla diskuse o možnostech práce v problematice „toxi“²⁴.

Práce s uživateli návykových látek v podmínkách domovů pro seniory

Kurz je určen pro pracovníky tří různých profesí, jež se v domovech pro seniory uplatňují:

* Zákon č. 96/2004 Sb. (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních) ve znění zákona 189/2008 Sb. § 21a Odborná způsobilost k výkonu povolání adiktologa 1. Odborná způsobilost k výkonu povolání adiktologa se získává a) absolvováním akreditovaného zdravotnického bakalářského studia v oboru pro přípravu adiktologů,

b) absolvováním nejméně tříletého studia v oborech sociálního, psychologického nebo speciálně pedagogického zaměření na vyšších odborných školách nebo vysokých školách a akreditovaného kvalifikačního kurzu adiktolog, pokud byl zahájen do konce roku 2011, nebo

c) získáním způsobilosti všeobecné sestry a akreditovaného kvalifikačního kurzu adiktolog, pokud byl zahájen do konce roku 2011.

2. Za výkon povolání adiktologa se považuje činnost v rámci preventivní, léčebné a rehabilitační péče v oboru adiktologie, to je prevence a léčba závislosti na návykových látkách a dalších závislostí.“

Čl. VIII přechodná ustanovení

2. Ministerstvo přizná na základě žádosti rozhodnutím odbornou způsobilost k výkonu povolání adiktologa podle § 21a zákona č. 96/2004 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona,

a) absolventům nejméně tříletého studia v oborech sociálního, psychologického nebo speciálně pedagogického zaměření po prokázání alespoň 5 let výkonu činností, které odpovídají povolání adiktologa, ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, nebo

b) všeobecným sestrám po prokázání alespoň 5 let výkonu činností, které odpovídají povolání adiktologa, ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona.

²⁴ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/215/Celozivotni-vzdelavani.html>[online]

- sociální pracovníky/pracovnice;
- pracovníky/pracovnice pro volný čas;
- zdravotnický personál.

Kurz je koncipován s ohledem na předběžně identifikované potřeby pracovníků a pracovníků domovů důchodců, kteří přicházejí z praxe a při své práci se v různé míře setkávají s otázkami užívání nebo rizikového užívání návykových látek – zejména alkoholu případně léků. Kurz se skládá z teorie, technik, nácviků modelových situací a workshopů, kasuistických supervizních seminářů a sebezkušenostního výcviku. Součástí kurzu je i hodnocení, jehož výstupy a poznatky jsou průběžně využívány odborným garantem k aktualizaci a dílčím úpravám kurzu tak, aby přiměřeně reagovaly na identifikované potřeby účastníků. Pro zdravotnické pracovníky, účastníky kurzu, se na základě jejich podnětu podařilo získat akreditaci Českou asociací sester, která kurzu přiznala kreditní body dle vyhlášky č. 423/2004 Sb., § 3.²⁵

Kurz pro strážníky Městské policie Praha

Úvod do problematiky – závislost jako nemoc – užívání drog v populaci, vzorce jejich užívání, závislost a faktory závislosti, dělení návykových látek, jejich účinky a komplikace. Postoje k uživatelům návykových látek, systém péče o uživatele návykových látek, trestní a přestupkové právo a zákon na ochranu před návykovými látkami. Nácvik specifických modelových situací např. použití výzvy při služebním zákroku/úkonu vůči intoxikované osobě; verbální a nonverbální komunikace strážníka a intoxikované osoby; (rizikové faktory). Nácvik specifických modelových situací (např. první pomoc při akutní intoxikaci návykovými látkami; agresivita při kontaktu s intoxikovanými osobami; prevence a rizika). Součástí kurzu je hodnocení, závěrečný test a certifikát o absolvování kurzu (viz příloha č. 17).²⁶

Výcvik personálu poraden drogové prevence a pro výkon ambulantní ochranné protitoxikomanické a protialkoholní léčby ve věznicích ČR

²⁵ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/215/Celozivotni-vzdelavani.html> [online]

²⁶ Tamtéž

Vzdělávací kurz je organizován ve spolupráci s Institutem vzdělávání vězeňské služby. Cílem kurzu je zprostředkovat komplexní informace o problematice užívání návykových látek a činností, které mohou vést k vytvoření závislého chování²⁷.

Cílová skupina:

odborní pracovníci poraden drogové prevence, bezdrogových zón, specializovaných oddělení pro diferencovaný výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním omamných a psychotropních látek, a specializovaných oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického a protoalkoholního.

Výběr účastníků kurzu zajišťuje dle potřeb VS ČR Institut vzdělávání VS ČR. Cílem kurzu je zprostředkovat účastníkům komplexní informace o problematice užívání návykových látek a činností, které mohou vést k vytvoření závislého chování. Účastníci jsou seznámeni s aktuálními přístupy v prevenci, léčbě a resocializaci osob s danými problémy, a to včetně postupů diagnostiky, včasné intervence, individuální a skupinové práce. Dále je poskytnut trénink základních dovedností v diagnostice, indikacích a intervenci. Obsahová náplň vychází z mezioborového konceptu závislostí a řešení této problematiky. Kurz je koncipován do čtyř týdenních bloků, které zahrnují přednášky, diskuze, projekce výukových filmových dokumentů, semináře a nácviky intervencí. Nedílnou součástí kurzu je celodenní návštěva ve vybraném odborném zařízení.²⁸

Prevence a adiktologie

Kurz je určen psychologům, etopedům a dalším specialistům, kteří pracují s klienty v institucionální péči a mají již základní informace o problematice užívání návykových látek. Je zaměřen na prohloubení znalostí z poradenské intervence. Obsahem je poradenství s uživateli drog, motivační rozhovor, způsoby komunikace a spolupráce v rámci sítě odborných zařízení.

Kurz je koncipován jako kombinace teoretických a praktických znalostí a dovedností. Absolventi obdrží certifikát 1. LF UK.²⁹

²⁷ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/215/Celozivotni-vzdelavani.html> [online]

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

Specializační studium pro metodiky prevence

Studium k výkonu specializovaných činností – prevence sociálně patologických jevů po obsahové stránce naplňuje všechny oblasti práce metodiků prevence, jednak činnost metodickou a koordinační a dále informační a poradenskou činnost. Je dvouleté a určené pedagogům či výchovným pracovníkům, kteří plní funkci školního metodika prevence nebo mají zájem se pro tuto roli připravit do budoucna. Studium je rozloženo do čtyř semestrů, přičemž kombinuje přímou výuku s e-learningovým učením a umožňuje tedy studovat dle časových možností posluchače. Neklade vysoké nároky na prezenci při přímé výuce. Přímá výuka se skládá z kombinace přednášek a workshopů, které se zabývají praktickými tématy tak, aby bylo zajištěno co možná největší využití výukových lekcí pro následnou praxi. Frekventanti ukončí obhajobou závěrečné práce a složením závěrečné zkoušky. Absolventi obdrží certifikát 1. LF UK.

Obsahem kurzu jsou tyto tématické okruhy:

- poradenské systémy a primární prevence ve školství;
- legislativní rámec pro práci školního metodika prevence;
- primární prevence v podmínkách školy a její zařazení do školních poradenských služeb;
- specifiky role školního metodika prevence v systému práce školy;
- systém primární prevence ve školství;
- školní třída - její vedení a diagnostika;
- možnosti metodika a jeho role ve včasné diagnostice a intervenci rizikového chování;
- typy rizikového chování a jeho projevy;
- rodina a komunikace s rodiči;
- monitorování a evaluace primární prevence a další.³⁰

³⁰ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/215/Celozivotni-vzdelavani.html> [online]

1.2 Kvalifikační a profesní připravenost absolventa studia adiktologie

Charakter studia je vystavěn tak, aby jeho absolventi získali velmi všestranné vzdělání. V praktických oblastech, kde se adiktologie uplatňuje, představují velmi dobře **teoreticky a prakticky vybavenou pracovní sílu, schopnou zastat všechny typy práce s výjimkou specialistů (psychiatr, psycholog atd.) a všeobecných sester**. Díky tomu je dosaženo maximální možné míry adaptability na požadavky praxe, která právě ve vztahu k návykovým látkám a nelátkovým závislostem představuje nesmírně dynamicky se proměňující oblast. Adiktologové se stávají v této oblasti dominantní pracovní silou. Přitom míra jejich uplatnitelnosti se neustále zvyšuje jak po kvalitativní (vývoj oboru adiktologie), tak kvantitativní stránce (kromě oblasti demencí v psychiatrii není jiné oblasti, ve které by podobně rychle docházelo k nárůstu počtu ohrožených a postižených problémových osob i v dlouhodobém horizontu). Absolventi získávají poznatky integrované do mezioborového přístupu k fenoménu užívání návykových látek a nelátkových závislostí. Zvládají základní poznatky a slovník těchto oborů a dokáží je integrovat do interdisciplinární aplikace v adiktologii. Šířka záběru znemožňuje příliš hluboké teoretické poznatky v jednotlivých disciplínách, ty však, jak ukazuje praxe, nejsou tak významné, jako naopak komplexní přístup a dovednost komunikovat se všemi relevantními odborníky, kteří pak v případě indikace, jsou určeni právě k tomu, aby v dílčích oblastech šli do takové hloubky, do jaké je třeba. Jedním z praktických aspektů role adiktologa je integrovat se a působit jako mediátor mezi různými profesemi, podílejícími se na prevenci a léčbě.³¹

Hlavní profil absolventa je možné charakterizovat jako **kombinaci dovedností v oblasti case managementu (s důrazem na zdravotnické služby) a terapeutických dovedností (s důrazem na mezioborový charakter adiktologických služeb)**. V tomto směru tvoří tématické těžiště prohlubování znalostí a dovedností v oboru adiktologie a s ním hraničících disciplín ve výše nastíněném duchu. Výstupní znalosti absolventa navazujícího magisterského programu adiktologie představují **koncepty duševního zdraví (mental health) a veřejného zdraví (public health)**. V jejich rámci jsou rozvíjeny teoretické a aplikační dovednosti v oblastech zdraví a nemoci, determinanty zdraví, současnost, mezinárodní kontext a prognóza zdravotního stavu obyvatel ČR, zdravotnická legislativa, zdravotní politika, ekonomika zdravotnictví, zdravotnické služby/systémy, zdravotnický

³¹ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 7-9

management, hygiena a epidemiologie, zdravotnická statistika a informatika. Dále dochází k upevňování znalostí v oblastech jako jsou psychiatrická sociologie, práva duševně nemocných, systém zdravotní a sociální péče obecně, case management, speciální potřeby určitých diagnostických/problémových okruhů: demence a duševní poruchy ve stáří, psychózy, deprese, poruchy ze zneužívání návykových látek, akutní psychické krize a sebevražedné jednání, poruchy příjmu potravy atd.³²

Každý student má možnost se odborně profilovat v průběhu studia. Tato profilace je umožněna prostřednictvím doporučených volitelných a povinně volitelných předmětů, kombinujících se s povinnými předměty. Ty vytvářejí v několika (celkem 5) doporučených kombinacích specifické profily. Student si má možnost vybrat kterýkoli z těchto profilů a následně vypisovat předměty tak, aby dosáhl hlubšího záběru v určitých specifických tematických oblastech, dle profilu lze zaměřit i stáž. Nejlepším studentům lze umožnit dobrovolnou stáž v zahraničních organizacích.³³

Přestože povinná část státní závěrečné zkoušky jasně vymezuje společný základ, umožňuje část volitelná zaměřit se na některý z pěti základních profilů:

- terapie a poradenství v adiktologii;
- case management;
- prevence v adiktologii;
- kriminologie v adiktologii;
- adiktologický výzkum.

V oblastech, kde se adiktologie dnes uplatňuje, představují absolventi velmi dobře teoreticky a prakticky vybavenou pracovní sílu, schopnou zastat všechny typy práce s výjimkou specialistů (psychiatr, psycholog atd.) a všeobecných sester. Díky tomu je dosaženo maximální možné míry adaptability na požadavky praxe, která právě ve vztahu k návykovým látkám a nelátkovým závislostem představuje nesmírně dynamicky se proměňující oblast. Adiktologové jsou v této oblasti dominantní pracovní silou. Přitom míra uplatnitelnosti adiktologů se neustále zvyšuje jak po kvalitativní (samotné prohlubování a vývoj oboru adiktologie představovaný mj. právě navazujícím magisterským programem), tak kvantitativní stránce (kromě oblasti demencí v psychiatrii není jiné oblasti, ve které by

³² Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 10

³³ Tamtéž, s. 11-14.

podobně rychle docházelo k nárůstu počtu ohrožených a postižených osob v rizikových populacích i v dlouhodobém horizontu). Kvalifikační připravenost je průběžně diskutována se zástupci z praxe a dochází tak k průběžné korekci a doplňování.³⁴

Název profese (instituce)	Školy a školská zařízení
Charakteristika : Výchovný poradce: metodik prevence, preventivní pracovník a poradce atd.	
Název profese (instituce)	Psychiatrické kliniky a léčebny: oddělení pro léčbu závislostí a programy určené osobám užívajícím návykové látky.
Charakteristika : Víceúčelový pracovník vhodný pro zařazení jako poradce, výchovný pracovník, terapeut atd. Uplatňuje se zejména v terapeutických a rehabilitačních programech, v oblasti poradenských, socioterapeutických a jako pomocný pracovník také v oblasti psychoterapeutických programů.	
Název profese (instituce)	Státní a veřejná správa
Charakteristika : Adiktolog má velmi výhodné vzdělání pro práci drogového koordinátora (krajského a místního), pro výkon funkce poradce se specializací na návykové látky atd. Jeho uplatnění tedy je v oblasti sociálních a zdravotních odborů, které se s problematikou návykových látek setkávají nejčastěji.	
Název profese (instituce)	Vězeňská služba ČR, Policie ČR, Armáda ČR
Charakteristika : Všechny uvedené instituce mají pracoviště a oddělení zaměřené právě na oblast návykových látek a adiktolog zde nachází velmi široké uplatnění jak v rovině poradenské, tak koncepční a kontrolní činnosti atd.	

³⁴ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 11-14

Název profese (instituce)	Všechny typy drogových služeb: a) Preventivně-výchovná zařízení a organizace b) Všechny typy ambulantních drogových služeb (ordinace, poradny, stacionáře atd.) c) Lůžková zařízení (Terapeutické komunity a následná péče atd.) d) Substituční programy e) Oblast nízkoprahových služeb (streetwork, K-centrum)
Charakteristika : Víceúčelový pracovník vhodný pro zařazení jako poradce, výchovný pracovník, terapeut atd. Oblast uplatnění pokrývá přibližně 70% současných pracovních míst v těchto zařízeních (často zde dnes pracují lidé bez potřebné kvalifikace, kterou pro ně může právě obor adiktologie být.)	

Schéma č. 2: Souhrn zařízení pro uplatnění absolventů adiktologie v praxi

Zdroj: Žádost o reakreditaci, 2005 s. 11-14

Způsob výuky v adiktologii, který zapojuje posluchače studia aktivně do procesů výzkumu a účasti na výuce, tedy dává možnost jejich uplatnění za přispění, využití a ověření nabytých vědomostí a znalostí, přispívá k rozvoji klíčových kompetencí. Umožňuje postupné vyhranění posluchače v oboru a přispívá k osamostatnění, zvýšení sebevědomí a upevnění vlastností potřebných pro následné využití v praxi.³⁵

Aktivním způsobem výuky přispívá studijní program k rozvoji individuálních kompetencí, které se dle Belze a Siegrista rozčleňují takto:

- schopnost komunikovat a kooperovat;
- schopnost řešit problémy a být kreativní;
- samostatnost a výkonnost;
- schopnost přijmout odpovědnost;
- schopnost přemýšlet a učit se;
- schopnost zdůvodňovat a hodnotit.³⁶

³⁵ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*, 2008, s. 45.

³⁶ BELZ, H.; SIEGRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení - východiska; metody; cvičení a hry*. Praha. 2001. str.49.

Lze vycházet z toho, že během studia adiktologie získávají studenti určité vědomosti a osvojují si určité dovednosti. Praktickým uplatněním nově získaných informací pak vytvářejí individuální zkušenost, tím vznikají konkrétní kompetence. Dalším rozšiřováním v rámci doškolovacích aktivit dochází k nárůstu vědomostí a vzniku „klíčové kvalifikace“, ty pak představují cestu, tedy jakýsi klíč k celoživotnímu učení se prací. Mohou zajistit jak profesní, tak osobní úspěch. Vzhledem k charakteru oboru adiktologie, který svým rozsahem zasahuje do různých vědních oborů a postihuje širokou škálu nelékařských zdravotnických profesí, jsou komplexní kompetence více než žádoucí.

Výběr pedagogických pracovníků pro adiktologii byl proveden na základě standardních kritérií:

- vzdělání;
- odbornost;
- praktické zkušenosti v oboru adiktologie;
- pedagogická činnost,
- výzkumná činnost;
- jazykové dovednosti;
- dovednost práce na PC.³⁷

1.3 Vybrané aspekty studia adiktologie v zahraničí

Studium adiktologie v zahraničí je organizováno na základě předešlé akreditace, ve formě bakalářského studia (absolvent získá titul BSc, BA), navazujícího magisterského studia (absolvent získá titul MSc, MA) a doktorského studijního programu (Ph.D). Příklady uvedené v této subkapitole nejsou doslovným srovnáním pedagogiky jednotlivých společností, ale pouze obsahů a osnov předmětů a oborů vyučovaných v zahraničí.

Irsko – National Counselling Institute of Ireland

Akreditovaný tříletý prezenční bakalářský studijní program „Ordinary Degree in Counselling Skills and Addiction Studies“ komplexně rozvíjí teoretické i praktické

³⁷ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 17.

dovednosti a postoje, a tím i klíčové kompetence pro pomáhající profese. Podobně jako u nás se multidisciplinární studijní program ve velkém rozsahu věnuje závislostem a závislostnímu chování, zneužívání návykových látek od historie po současnost, ale i nelátkovým závislostem, vlivy společnosti, podpůrnými programy, léčbou a následnou péčí. Zabývá se i charakteristikou a efektivitou poradenství, potřebou pomoci v mezilidských vztazích, krizových životních situacích souvisejících se ztrátou zaměstnání, ztrátou lidských hodnot a smyslu života. Rámcový studijní plán je sestaven z modulů, které jsou složeny z jednotlivých předmětů zaměřených na konkrétní téma. V tabulce je uveden pouze stručný výběr předmětů obsažených v jednotlivých modulech. Absolvent získá titul BSc.³⁸

1. ročník	
Předmět	Stručný obsah předmětu
Vývoj a perspektivy v poradenství	Charakteristika a efektivita, druhy, poradenství;
Zkušenosti a praxe v poradenství	Postoje, role ve společnosti; Krizové situace v lidském životě;
Teoretické přístupy v poradenství 1	Freudova teorie vývoje lidstva; Adler; Frankl;
Psychologický vývoj osobnosti	Osobnostní a profesní růst a rozvoj; Plány rozvoje osobnosti; Vlivy stresu a stresorů;
Nástroje pro pracovní využití v poradenství	Statistika; Psychometrie; Percentily; Právo; Výzkum; Testování;

2. ročník	
Předmět	Stručný obsah předmětu
Historie a obsah adiktologie	Historie a užívání návykových látek;
Poradenství v adiktologii 1	Charakteristika a efektivita poradenství; Zásady a druhy komunikace, přijetí, bariéry v jednání s klientem; Terapie; Vedení rozhovoru, oční kontakt, otázky;
Poradenství v adiktologii – praxe 1	Využití teoretických znalostí v praxi
Teoretické přístupy v poradenství 2	Myšlení, pocity a chování - Gestaltismus; Léčebné účinky sebeaktualizace na člověka; Odchylky v chování; Léčebné účinky komunikace a vyprávění;
Hodnocení osobnosti	Testy osobnosti; Typy osobnosti; Psychoanalýza;
Pracovní zkušenosti	Vyhodnocení testů, validita, platnost; Využití nástrojů výzkumu; Uplatnění testování v praxi;

³⁸ Text kap. 1.3 na str. 28 a 29 z angličtiny přeložila Dana Svobodová; Dostupné na: http://www.ncii.ie/Courses/CI002_F.htm [online]

3. ročník	
Předmět	Stručný obsah předmětu
Poradenství v adiktologii – praxe 2	Berne: Transakční analýza; – vztahy dítě dospělý; Rodiče a děti; Empatie;
Vlivy a důsledky zneužívání drog ve společnosti	Drogy a kriminalita, právo, bezdomovectví; Drogy – sport a reklama;
Poradenství v adiktologii 2	Vztah stigmatizace - závislosti; Genetické, dědičné a další příčiny závislosti; Role terapeuta v procesu závislosti;
Práce se skupinami	Skupinová terapie; Strategie a vyjednávání; Cílové skupiny;
Pracovní zkušenosti	Právo;

Schéma č. 3: Studijní plán zahraničního bakalářského studia oboru „Poradenství a adiktologie“ v National Counselling Institute of Ireland

Zdroj: The National Counselling Institute of Ireland. http://www.ncii.ie/Courses/CI002_F.htm [online]

USA - Grand Canyon University (Arizona)³⁹

Navazující magisterský studijní program „Addiction Counselling“, umožňuje absolventům získat znalosti na profesionální úrovni „Poradenství v adiktologii“. Absolvent studia splňuje požadavky pro získání licence (rovnocenné magisterskému diplomu) a titulu MSC.

Předmět	Stručný obsah předmětu
Profesionální poradenská etika	Etické zásady v adiktologii, úroveň jednání, rozsáhlé znalosti, povinnosti poradce;
Základní poradenské teorie	Komplexní teorie; Psychoanalýza, Adlerova existenciální psychoterapie, kognitivně-behaviorální přístupy a terapie;
Současné poruchy osobnosti	Psychické poruchy v souvislosti s nadměrným užíváním alkoholu, drogovými závislostmi; Péče o osoby s těmito poruchami;
Teorie a praxe ve skupinách, práce se skupinami	Etické standardy v práci se skupinami; Role a chování ve skupinách; Vůdcovství;

³⁹ Text na str. 30 z angličtiny přeložila Dana Svobodová; Dostupné na: http://my.gcu.edu/SiteCollectionDocuments/DegreePrograms/CONHS/MS_Addiction_Counseling_POS.pdf

Diverzita v kultuře a společnosti	Pochopení a porozumění, trendům a problémům v multikulturní společnosti; Postoje a chování ovlivněné věkem, rasou, náboženstvím, fyzickým a psychickým postižením, genderem, socioekonomickým a intelektuálním postavením; Strategie a práce s odlišnostmi v populaci;
Úvod do chemických závislostí	Prevence, intervence, následná péče; Klasifikace drog;
Problematika závislosti v rodině	Přístupy rodiny k drogově závislému; Role jednotlivých členů rodiny;
Problematika závislostí dospívajících	Rozeznání symptomů závislosti; Metody a nástroje techniky intervence; Zapojení studentů do prověřování šíření drog mezi mladistvými;
Diagnostika a péče	Diagnostické nástroje vhodné pro intervenci a následné péče při změnách chování a zdravotních problémech souvisejících se závislostmi;
Předpraktická stáž	100 hodin, za podmínek předchozího splnění všech studijních předpokladů; Pobyť na oddělení pohotovosti či zdravotnickém zařízení, v kontaktu s klienty;
Praxe	150 hodin, aktivní poradenské činnosti v adiktologii;

Schéma č. 4: Studijní plán zahraničního navazujícího magisterského studia „Poradenství v adiktologii“ v Grand Canyon University (Arizona)

Zdroj: Program of Study Master of Science in Addiction Counseling

http://my.gcu.edu/SiteCollectionDocuments/DegreePrograms/CONHS/MS_Addiction_Counseling_POS.pdf

Velká Británie - John Mores University of Liverpool - Imperial College in London

Magisterské studium aplikované psychologie umožňuje získat vzdělání v oboru „Drug Use and Addiction“ a titul MSc. absolventům. Specifikuje se na drogové závislosti a probíhá formou seminářů. Studium není samostatné, ale je možné si je vybrat ke studiu psychologie.⁴⁰ (Univerzita aktivně spolupracuje s Centrem adiktologie 1. LF UK).

Aplikovaná psychologie	Předměty
Psychologie	Drogy a právo; Drogy a etika; Vývoj v drogové politice;

⁴⁰ Text na str. 31 z angličtiny přeložila Dana Svobodová; Dostupné na:
http://activeweb.livjm.ac.uk/progspecs/NSP/10402/01_01_1995/version_01_01/10402.pdf [online]

Schéma č. 5: Přehled seminářů aplikované psychologie v John Mores University of
Liverpool

Zdroj: *Programme detail specification.*

http://activeweb.livjm.ac.uk/progspecs/NSP/10402/01_01_1995/version_01_01/10402.pdf [online]

Distanční vzdělávání adiktologie organizuje **Distance Learning Center - USA (Florida)**. Kurz je určen pro lékaře, psychology, zdravotní sestry a pracovníky pomáhajících profesí. Formou e-learningu lze studovat teoretické předměty: Etika v mezilidských vztazích; Prevence a péče v adiktologii; Vztahy profesionál – klient; Prevence v oblasti závislostí pro následující generace; Problematika závislostí u dospívajících; Nová paradigmatata pomáhajících profesí ve vztahu k závislostem.⁴¹

Distanční vzdělávání **Oxford College – Velká Británie** - kurz, v němž lze vybrat z několika tematických modulů, poskytuje rozšíření vzdělání v oblasti: Úvodu do adiktologie; Poradenství v adiktologii; Alkoholových závislostí; Závislosti na tabáku a tabákových výrobcích; Závislosti na jídle a nakupování.⁴²

Další akreditované kurzy a studia adiktologie:

Society For The Study of Addiction – Norfolk – Norsko – 6 měsíční kurz.⁴³

Wellington Institute of Technology – Nový Zéland - „Counselling and Alcohol and Drug Studies“ - 3 leté bakalářské studium.

Lewis and Clark, Portland – Oregon - USA - „Counseling Psychology“ – adiktologii lze studovat současně s poradenskou psychologií.⁴⁴

John Moores University v Liverpoolu, Imperial College v Londýně patří mez hlavní spolupracující organizace Centra adiktologie.

⁴¹ Dostupné na: <http://www.dlcas.com/> [online]

⁴² Dostupné na: https://store.oxfordcollege.ac/product_info.php?products_id=135 [online]

⁴³ Text na str. 32 z angličtiny přeložila Dana Svobodová; Dostupné na: <http://www.addiction-ssa.org/courses.htm> [online]

⁴⁴ Dostupné na: http://graduate.lclark.edu/departments/counseling_psychology/addiction_studies/about/ [online]

*Učitel – profese, o níž byly napsány miliony stránek nejrůznějších textů,
psány divadelní hry, natáčeny filmy, profese chválená, kritizovaná i pomlouvaná.
Kde by však společnost byla, kdyby této profese nebylo?
(M. SOLDÁN)*

2. PROFESNÍ KOMPETENCE UČITELE ADIKTOLOGIE

Kompetence bývají v kontextu zvládání pracovních situací a úkolů nejčastěji vyjádřeny znalostmi, schopnostmi, dovednostmi a zkušenostmi konkrétního pracovníka. Tento pojem je často používán synonymně s pojmem kvalifikace, kterou se rozumí soustava schopností potřebných k získání způsobilosti k výkonu určité specifické činnosti, tedy vztah člověka a práce.⁴⁵

2.1 Specifika oboru adiktologie

Vzhledem k tomu, že studium adiktologie rozvíjí poznatky integrované do mezioborového přístupu k užívání návykových látek a tzv. nelátkových **závislostí** s důrazem na zdravotnictví, je získaná poznatková báze rozčleněna do několika ohnisek:⁴⁶

1. Prohloubení dílčích **základů všech oborů, které mají k adiktologii vztah** (toxikologie, biochemie, psychiatrie, psychologie, sociologie a sociální práce, sociální politika, kriminologie, právo, kulturní antropologie, religionistika, pedagogika a speciální pedagogika atd.). Jedná se o základní poznatky a slovník těchto oborů a jejich integrace do interdisciplinární aplikace v adiktologii. Šířka záběru odborností adiktologa znemožňuje příliš hluboké teoretické poznatky v jednotlivých disciplínách, ty však, jak ukazuje praxe, nejsou tak významné, jako naopak komplexní přístup a dovednost komunikovat se všemi relevantními odborníky, což v praxi znamená působit jako mediátor mezi různými profesemi, podílejícími se na prevenci a léčbě.⁴⁷

⁴⁵ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M., *Kompetence ve vzdělávání*, 2008, s. 43.

⁴⁶ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 9.

⁴⁷ Tamtéž, s. 43.

2. Kombinace **dovedností v oblasti case managementu** (s důrazem na zdravotnické služby) a **terapeutické dovedností** (s důrazem na mezioborový charakter adiktologických služeb).
3. Rozvíjení teoretických a aplikačních **dovedností v oblastech zdraví a nemoci**, (prognóza zdravotního stavu obyvatel ČR, zdravotnická legislativa, zdravotní politika, ekonomika zdravotnictví, zdravotnické služby/systémy, zdravotnický management, hygiena a epidemiologie, zdravotnická statistika a informatika).
4. Prohlubování **znalostí** v oblastech psychiatrické sociologie, práva duševně nemocných, systému zdravotní a sociální péče obecně, speciálních potřeb určitých **diagnostických/problémových okruhů**: diagnostika demence a duševních poruch ve stáří, psychóz, depresí, poruch ze zneužívání návykových látek, akutní psychické krize a sebevražedného jednání, poruchy příjmu potravy atd.⁴⁸

Učitel studijního oboru adiktologie vyučovaném na 1. LF UK vykonává jak pedagogickou tak vědeckou, výzkumnou a vývojovou činnost. Kromě vyučujících teoretických a odborných předmětů působí v rámci CA vedoucí praxí zodpovídající za kvalitní a efektivní průběh praktických činností, nezbytných pro rozvoj dovedností a schopností aplikovat teoretické poznatky. Podstupují v tomto směru rozsáhlá školení, na nichž se podílejí odborníci a experti z řad poskytovatelů služeb a partneři ve schválených klinických základnách v Praze a celé ČR, ve zdravotnických, sociálních, pedagogických a výzkumných zařízeních. Tým pedagogů se pozvolna rozšiřuje a obměňuje proto, aby si studenti mohli vybírat ze širokého spektra zařízení.⁴⁹

Odborné kompetence učitele adiktologie ve vzdělávání znamenají schopnosti:

- zpracovat aktuální výukové materiály a sylaby pro jednotlivé předměty a materiály typu „working papers“ tj. neoficiálně vydané (různé xerokopie, handouty), pro potřeby studentů adiktologie, postupně je zpracovávat do formy výukových textů, skript;
- rozpoznat a předvídat praktickou profilaci studenta v určité specifické oblasti oboru (primární prevence, léčba a následná péče, nízkoprahové služby) a podílet se na jejím rozvoji výběrem vhodné samostatné praxe, podpořit individuální vyhraněnost studentů realizacemi stážových pobytů v zahraničí, účastí na výzkumných projektech a na odborných konferencích;

⁴⁸ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 16.

⁴⁹ Tamtéž, s. 17

- rozvíjet výzkumné aktivity, jejichž výstupy jsou aplikovatelné na zkvalitnění vzdělávání, používat široký repertoár metod a technik a rozšiřovat možnosti využívání informačních a komunikačních technologií neustálým zvyšováním znalostí a dovedností v této oblasti;
- koordinovat pedagogické činnosti teoretické i praktické dovednosti se zručností a jistotou;
- komunikovat a vyjadřovat se přiměřeně situaci, srozumitelně a podle potřeby diferencovaně, schopnost facilitace;
- participovat na stážích a kurzech, konferencích a seminářích, při přípravě odborných cizojazyčných textů, vedení jednání, tvorbě článků pro mezinárodní publikace;
- tvořit a realizovat výzkumné projekty, prezentovat výstupy, přispívat k rozvoji spolupráce s organizacemi zabývajících se prevencí, léčbou, následnou péčí a související vědecko-výzkumnou činností, ochotnými podílet se na praktické výuce a výzkumných projektech, být přístupný změnám a novinkám;
- učit se a zvyšovat odborné a pedagogické dovednosti - důraz je kladen na spolupráci se zahraničními partnery nejen za účelem odborných stáží, ale také z důvodu získávání zkušeností pro řízení a realizaci mezinárodních projektů se snahou úspěšně konkurovat na evropském trhu co se týče výzkumu v oblasti užívání drog a závislostí;
- zdůvodňovat výsledky (vyjádřením názoru prostřednictvím porad CA, aktivní účastí na diskuzích) hodnocení kvality výuky adiktologie, přijímat za ně zodpovědnost, poučit se z nich.⁵⁰

V souvislosti s pojmy „kompetence učitele“⁵¹ a „kvalifikace“ lze hovořit ještě „profesním standardu“ jako normě stanovující klíčové kompetence, tj. kompetence pro vstup do profese. Kompetence nezbytné pro kvalifikovaný standardní výkon učitele adiktologie jsou flexibilní, variabilní a mohou se dále rozvíjet. Jsou podloženy řízenou přípravou, odbornými znalostmi, dovednostmi, postoji a profesními zkušenostmi se širokým tematickým záběrem plynoucím z multidisciplinárního oboru. Kompetence i kvalifikace jsou odlišovány a používány s přívlastkem klíčové. Klíčové kvalifikace pomáhají vyrovnávat se se skutečností a zvládat nároky flexibilního světa práce. Tomu odpovídá i sestavený seznam klíčových kvalifikací učitele adiktologie:

⁵⁰ Srov. VETEŠKA, J.; TURECKIOVÁ, M., *Kompetence ve vzdělávání*, 2008, s. 43.

⁵¹ *Kompetence učitele* – soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání. Tyto jsou dány jednak profesní přípravou, ale i genetickým potenciálem (pedagogický talent). Průcha, J. a kol. *Pedagogický slovník*, str. 103 – 104..

- základní, při nichž se předpokládá kognitivní zvládnání nejrůznějších situací a požadavků, v přímé souvislosti s koncepcí nového studijního i vědního oboru adiktologie, který vyžaduje důkladnou přípravu a provázání s koncepcemi příbuzných oborů, jichž se adiktologie předmětem svého zájmu (závislostmi) dotýká;
- horizontální – získávání informací, jejich porozumění, zpracovávání a chápání jejich specifických, v oblasti rovných příležitostí, tzn. v souvislosti se zlepšováním přístupu ke vzdělávání pro některé znevýhodněné skupiny v populaci. Týká se zejména osob romské národnosti a zástupců početně větších přistěhovaleckých skupin. Drogové služby pro tyto skupiny se v současnosti rozvíjejí a vzniklá pracovní místa je třeba obsadit personálem s dostatečnou kvalifikací, přičemž je výhodou, když jsou ve službách zastoupeny všechny skupiny obyvatelstva;
- rozšiřující vědomosti a znalosti důležité pro povolání učitele adiktologie, týkající se participace na zajištění publicity prostřednictvím informačních a propagačních aktivit, prostřednictvím webových stránek, prezentacemi výzkumu na českých a zahraničních konferencích, seminářích a workshopech tematicky zaměřených na nové trendy v oboru adiktologie, publikování v českých a zahraničních odborných periodících, tištění materiálů a letáků propagujících katedru adiktologie, výročních zpráv za katedru, komunikace s médii, spolupráce s rozhlasem a televizí na tvorbě a vysílání populárně naučných i odborných pořadů;
- aktuální dobové faktory – doplňování mezer ve znalostech vzhledem k moderním poznatkům, zvyšování odborné a pedagogické způsobilosti s důrazem na interaktivní metody při výuce a efektivnost výuky, účelné využívání moderních metod, nových elektronických didaktických pomůcek, informačních technologií, e-learningu; přímé zahraniční zkušenosti z praxe v péči o uživatele drog s využitím multiprofesní spolupráce, konzultace s odbornými pracovníky.⁵²

Jak uvádí Beneš, klíčové kompetence nemají přímý vztah ke konkrétnímu pracovnímu místu, ale představují orientaci na trh práce a osobnostní předpoklady (orientace na tvořivý rozvoj osobnosti). Souvisejí s uplatněním na trhu práce, s problematikou krizí v lidském životě, poradenstvím. Zahrnují celé spektrum kvalifikací, tedy znalostí, schopností a dovedností a souvisejí s celoživotním učením a možností reagovat na procesy změn, individuálního růstu a rozvoje společnosti. Klíčové kompetence zahrnují schopnosti,

⁵² Srov. MPSV. CZ.04.3.07. *Žádost o finanční podporu*, 2004, s. 17-19

dovednosti, postoje, hodnoty a osobnostní rysy a vlastnosti osobnosti umožňující člověku jednat adekvátně v různých pracovních a životních situacích.⁵³

Profesionální kvality učitele adiktologie jsou podmíněny šíří a hloubkou jeho vzdělání, k němuž patří:

- všeobecné vzdělání a filozofický, vědecký, politický a kulturní rozhled;
- teoretické a praktické odborné vzdělání;
- psychologické vzdělání;
- pedagogické vědomosti, praktické, didaktické a metodické dovednosti a návyky spojující teoretické poznatky s bezprostřední výchovnou praxí.⁵⁴

Průběžné a nepřetržité zvyšování odborných a profesních kompetencí učitelů adiktologie se děje pomocí stáží a kurzů pro akademické pracovníky. Konají se zejména v zahraničních institucích a jsou hlavním zdrojem teoretických poznatků a praktických dovedností výuky, výzkumu a zajišťování financování prostřednictvím výzkumu. Prostřednictvím stáží je umožněn přenos know-how a nejnovějších poznatků z praxe, výuky a výzkumu v oboru adiktologie. Pedagogičtí pracovníci získávají dovednosti ve vedení výuky a výzkumné činnosti studentů při tvorbě vlastních dizertačních prací v zahraničí. Absolvování stáží má značný pozitivní dopad na odborný růst pedagogů a přispívá ke kvalitě postgraduálního vzdělávání pedagogů, v důsledku čehož je zabezpečeno kvalitní a světově uznané studium adiktologie na české půdě. Stáže probíhají po dojednání podmínek pro průběžné využívání stážových kapacit v zahraničních institucích. Kvalifikační kurzy jsou zaměřeny na doplňování a prohlubování vědomostí pedagogů dle jejich zaměření s cílem zajistit obsahově vysoce kvalitní výuku a výzkum na porovnatelné a konkurenceschopné úrovni, v porovnání se zahraničními vzdělávacími a výzkumnými institucemi.⁵⁵ Zvyšování odborných kompetencí předpokládá dostatečné jazykové vybavení jednotlivce, zejména v anglickém jazyce pro přednáškovou činnost, přípravu odborných textů, vedení jednání, konferencí a seminářů a psaní článků pro mezinárodní publikace. Jazyková příprava probíhá prostřednictvím individuálních kurzů v Praze a v zahraničí.⁵⁶

⁵³ Srov. BENEŠ, M. K problematice pojmu kompetence. In *Lidský kapitál a vzdělávací marketing v andragogickém pohled*. 2004. s. 57.

⁵⁴ Srov. KOHOUT, K. *Obecná pedagogika*, 2007, s. 80.

⁵⁵ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 16.

⁵⁶ Tamtéž, s. 16.

Učitel adiktologie vystupuje jako garant předmětu, který vyučuje nebo na jehož výuce participuje.

Specifičnost působení učitele v nelékařském zdravotnickém oboru je v náročné syntéze objevování a tradování poznatků o přírodě, společnosti i člověku. Těžištěm působení učitele adiktologie je v práci badatelské, výzkumně-vědecké, v jeho působení pedagogickém a seminářích, vystupováním na konferencích, veřejných debatách. Vytříbené specifické vědomosti k oboru se projevují v rozšířené míře již v Úvodu do studia adiktologie, kde se kromě metodologie zapojují i další vědní disciplíny úzce související s odlišností vyučovaného oboru od jiných nelékařských zdravotnických specializací.

Sociální dovednosti jsou učením získané schopnosti adekvátní sociální interakce a komunikace. Zahrnují schopnost poznávání a posuzování lidí, porozumění sobě, umění jednat s lidmi, společenský takt, dovednosti kooperace, rozhodování a řízení, řešení konfliktů, asertivitu (zdravé sebeprosazování), dovednosti vyjednávání a řadu dalších.⁵⁷

Sociální kompetence učitele adiktologie v edukačním prostředí se projevují v:

- pedagogické interakci, která neprobíhá mezi lidmi jen jako jednotlivci, ale odehrává se v sociálním prostředí, v němž jednotliví aktéři zastávají různé sociální role. Změna sociální role je provázena i nezbytnou změnou interakce. Vztah mezi pedagogickou interakcí a prostředím studentské skupiny je oboustranný. Školní prostředí ovlivňuje charakter interakce a podmiňuje i určitou formu komunikování. Učitelovy vyhraněné postoje k žákům ovlivňují významně pedagogické interakce ve třídě, posluchárně, ovlivňují vztah žáka k vyučovacímu předmětu a ke škole;⁵⁸
- pedagogickém taktu - integraci poznání, schopností a dovedností, v nichž se realizuje kontakt člověka s člověkem a jimž vychovatel vzbudil důvěru chovancovu. Není to zdaleka pouhá rutina z povrchu, paměti, konvence nebo drilu, není to předstíraný zájem, účast nebo lítost. Pedagogický takt není v žádném případě pouhou taktikou. Má svoje spodní vrstvy: úctu k člověku, k jeho potenciální osobnosti, úctu, která není jen výrazem „vrozené sympatie“ člověka k člověku, ale rodí se ze životního postoje;
- kooperativnosti a podpoře týmové práce;
- v každodenní komunikaci;

⁵⁷ Srov. VALIŠOVÁ, A. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*, 2008, s.48.

⁵⁸ Srov. KOHOUT, K. *Obecná pedagogika*, 2007, s. 73.

- schopnosti čelit konfliktním a stresovým situacím.⁵⁹

Funkční prvky, které určují směr a intenzitu chování osobnosti jsou nazývány motivy; vyjadřují psychologické příčiny či důvody lidského chování, dávají mu smysl. Jsou to pohnutky k dosahování určitých finálních psychických stavů, tzv. dovršujících reakcí či uspokojení. Ačkoliv se s pojmem osobnost učitele tak často zachází, není téměř nikdy přesně vymezen. V jazyce běžné, ne odborné komunikace je záležitost jasná: výraz učitel označuje osobu, která vyučuje ve škole, jak se o tom každý člověk sám v mládí přesvědčil jako žák či student. Jenže pro odborné a vědecké účely už není tato záležitost tak jednoznačná. Nejen vysokoškolský představitel adiktologie probouzí vědomí otázek a problémů v jednotlivých vědách a spolu bystří a kultivuje kritické vědomí myšlení prostřednictvím pedagogické interakce. Konkrétními obsahy své disciplíny usiluje přivést posluchače na vlastní cestu bádání. Svým žákům zprostředkovává vlastní vědomosti, a dává jim možnost, aby na nich dále stavěli. Postavení učitele ve společnosti je odvozeno od jeho působení ve školském systému. Obecně lze pozice učitelů odvodit z významného podílu škol na socializaci dětí a mládeže. Učitelé se podílejí na růstu schopností a kultivaci předpokladů pro společenský a pracovní život budoucí generace, ale současně ovlivňují procesy její diferenciaci, selekce a alokace. Společenská pozice učitele je odvozena nejen od postavení v rámci školské soustavy a uvnitř školy, ale je současně situována do celkové sociální struktury společnosti. Je-li společenský status odvozován od složitosti práce, pak v první řadě jde o vysokou psychickou náročnost. Výkon učitelské profese vyžaduje na rozdíl od mnoha zaměstnání značnou domácí přípravu. Výchovně vzdělávací práce obsahuje mimo výuku řadu dalších povinností. Ale zcela zásadní je to, že od učitele se trvale očekává vysoký výkon, plné nasazení, značná sebekontrola a nepolevující pozornost.⁶⁰

⁵⁹ Srov. KOHOUT, K. *Obecná pedagogika*, 2007, s. 73.

⁶⁰ Srov. KOŤA, J. Profese učitele. In.: *Sociologie výchovy a školy*, 2002, s. 151-154.

*Evaluace obecně znamená objasňující analýzu
jevů a činností a vyjádření užitku
či hodnoty z nich plynoucí.*

(A Framework for Evaluating Educational Outcomes in Finland, Helsinki, 1995)

3. POJEM PEDAGOGICKÁ EVALUACE V ADIKTOLOGII

Každá lidská činnost vzniká z určitých příčin a vede k určitým výsledkům. To je podstata veškeré společenské praxe, včetně té, která se nazývá pedagogická. V současné době se termín evaluace stal jedním z nejvíce frekventovaných jak v české, tak v zahraniční pedagogické teorii. Původ termínu je v latině (sloveso *valere* = být silný, mít platnost, závažnost). Současný anglický výraz *evaluation* znamená určení hodnoty, ocenění. Pedagogická evaluace je především teoretický přístup. Je to koncepce, podle níž veškeré jevy vzdělávací reality (vzdělávací procesy, jejich programy a fungování, vzdělávací výsledky, vzdělávací instituce atd.) mohou a musí být určitým způsobem hodnoceny. Je současně metodologie, tj. soubor instrumentů (speciálních metod, technik) a profesních konvencí k aplikaci těchto instrumentů pro účely realizace. A proces, tj. soubor aktivit zajišťovaných institucionální a organizační infrastrukturou výzkumu, kterými se v praxi realizuje přístup pomocí metodologie. V adiktologii se tento proces zaměřuje na **zjišťování a analýzu dat** odrážejících stav či vývoj určitých jevů vzdělávací reality, tj. na monitorování a měření těchto jevů. Jakožto proces se uskutečňuje na různých úrovních vzdělávací praxe, od hodnocení jednotlivců či jednotlivých vzdělávacích programů, až po evaluaci výsledků na úrovni celé národní vzdělávací soustavy či mezinárodní evaluaci vzdělávacích soustav mnoha zemí. Pedagogická evaluace má různé způsoby využití, a to jak pro účely vědecké a výzkumné, tak pro účely praktické.⁶¹

Termín evaluace pokrývá širší komplexní význam výše uvedených rysů, vyjadřuje souhrnně teorii, metodologii a praxi veškerého **hodnocení nejrůznějších vzdělávacích jevů**. Je to termín odborný, uplatňovaný ve vědeckém a výzkumném okruhu komunikace. Rozdíly

⁶¹ Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace*, 1996, s. 9.

ve významu termínů evaluace a hodnocení jsou vsutku nepatrné. Sémanticky se vlastně neliší, a proto je možno používat je jako obsahová synonyma.

Z hlediska svého předmětu, tj. okruhů pedagogické reality, kterou dnes pokrývá, je pedagogická evaluace v adiktologii mnohem širší oblastí než jen hodnocením vzdělávacích výsledků žáků či hodnocením produkce školy.⁶²

Vzniká znalostní společnost, v níž vzdělání nabylo podobu ekonomického nástroje. S tím souvisejí velmi rychlé a zásadní změny, které ve vysokém školství vyspělých zemí probíhají. V mezinárodním kontextu se vysoké školy zúčastňují budování společného evropského vysokoškolského prostoru. Nepostradatelnou součástí změn je i nově vzniklý studijní obor adiktologie, který se svou koncepcí vysokoškolského studia řadí mezi:

- nejvyšší články diversifikovaného terciárního sektoru vzdělávání, který má zahrnout všechny instituce poskytující pomaturitní vzdělávání – veřejné a soukromé vysoké školy univerzitního i neuniverzitního typu, vyšší odborné školy a instituce s pomaturitním odborným studiem. Do terciárního sektoru vzdělávání vstupuje již teď významná část populace, která stále vzrůstá. Uspokojit požadavky co největšího počtu zájemců o studium a jejich značně se lišící představy o budoucím uplatnění, správně využít jejich schopností a znalostí, vyhovět i potřebám společnosti, a nesnížit při tom všem kvalitu vzdělávání, je pro vysoké školy nesnadným úkolem, který vyžaduje nové pedagogické přístupy čerpané z národních i mezinárodních zkušeností. V adiktologii se proto vedle tradičních způsobů výuky objevují i nové formy, zaměřené na velké skupiny studentů, na distanční a celoživotní vzdělávání i na vzdělávání minorit, s využitím vyspělých IT;
- obory, v nichž se na vysokých školách významně zvýrazňuje vědecká a tvůrčí práce, narůstá rozsah a závažnost výzkumných projektů a jejich výsledků. Oblast výzkumu a vývoje, která je legislativně i finančně výrazně podporována ze strany státu i mezinárodních institucí, bude zřejmě stále více posilována;
- vysokoškolské studijní programy, které svým zaměřením prohlubují pocit sounáležitosti vysokých škol se společností a oboustranně se zdůrazňuje jejich spoluzodpovědnost za řešení aktuálních problémů. Uznává se, že výrazná spolupráce vysokých škol s regionem je nezbytná pro jejich společný rozvoj;⁶³

⁶² Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace*, 1996, s. 9-11.

⁶³ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*. 2004. s. 37-38.

- mezi vysokoškolské obory soutěžící s dalšími resorty a institucemi o přidělení finančních prostředků ze státního rozpočtu, které nemohou bezvýhradně spoléhat na jejich přidělení v celé potřebné výši. Musí se proto stát do jisté míry finančně soběstačné tím, že vytvoří podmínky pro získávání prostředků z více zdrojů. Těmi jsou například úspěch v soutěžích o grantové nebo projektové financování, o příliv zahraničních studentů, dále pak podnikatelské využívání výsledků výzkumu a vývoje i jiných aktivit vysokých škol.⁶⁴

Důležitým tématem činností a oblastí vysokých škol u nás i v evropských zemích je **kvalita**. Vyplyvá z mnoha opodstatněných důvodů a existuje také mnoho oblastí a námětů, které je nutno průběžně sledovat. Pozoruhodné ovšem je, že pojem „kvalita vysokých škol“ není zcela snadné vymezit:

- Kvalita je často spojována s představou dokonalosti, přednosti, excelentnosti. Toto je tradiční akademické hledisko, často zastávané tvůrci vzdělávací politiky, které staví před vysokoškolské instituce jako cíl být co nejlepší ve srovnání s ostatními. Hodnocení kvality (quality evaluation, quality assessment, quality measurement) – proces posouzení objektu, instituce, její části, jejích činností apod. K hodnocení kvality se používají interní mechanismy (své hodnocení provádí sama instituce) nebo mechanismy externí (hodnocení provádí vnější nezávislý orgán), které jsou uplatňovány v národním i mezinárodním měřítku. Podobně jako v ostatních oblastech vysokého školství zdůrazňuje se i zde nutnost zachování národních specifik, jsou však zároveň hledány možnosti a prvky budoucí mezinárodní harmonizace. Při hodnocení se sleduje, jak jsou plněny stanovené záměry a cíle předmětné instituce. Výsledkem hodnocení je doporučení, jak omezit nebo odstranit nalezené nedostatky za účelem zlepšení dosavadního stavu. Tento postup je využitelný nejen pro hodnocení adiktologie a její činnosti. Nikdy však nemůže posloužit k sestavování pořadí institucí podle jejich kvality, jak je často neinformovaně a neodborně požadováno.⁶⁵
- Dalším pojetím je kvalita jako práh nebo standard. Definovat práh kvality značí nastavit určitá minimální kritéria, po jejichž splnění nebo překročení je uvažovaná jednotka považována za kvalitní. Výhodou tohoto pojetí kvality je jeho jednotnost, měřitelnost a objektivita v celém systému. Nevýhodou je jeho staticita, která nepodněcuje instituce k vlastnímu zlepšování. Uvedený náhled na kvalitu je v oblasti vzdělávání často spojován

⁶⁴ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*. 2004. s. 37-38.

⁶⁵ Tamtéž s. 41.

s akreditací, která splnění daných minimálních standardů většinou vyžaduje. V mnoha systémech evropského vysokého školství jsou definovány „minimální standardy“ a to jednoduše tak, že jsou vymezeny požadované znalosti, dovednosti a postoje absolventů. Akreditace (accreditation) – proces zásadně odlišný od hodnocení kvality, značí udělení určitého statutu a vyjadřuje potvrzení nebo uznání. Rozhodnutí o akreditaci může, ale nemusí být založeno na základě předcházejícího hodnocení kvality. Akreditace denního bakalářského studia, jakožto oboru souvisejícího s rozvojem dalšího a celoživotního vzdělávání a rozvojem informačních, poradenských a výzkumných služeb Centra adiktologie, pochází z 29.12.2004. Akreditace prezenčního navazujícího magisterského studia adiktologie byla schválena MŠMT dne 12.3.2008.

- Opakem předchozího pojetí je kvalita jako růst, zdůrazňující požadavek neustálého zlepšování. Toto hledisko vyžaduje odpovědnost akademických obcí za optimální využívání akademických svobod a autonomie vysokých škol. Zajištění kvality adiktologie (quality assurance, quality management) je proces zahrnující nejen hodnocení a akreditaci, ale celý postup a mechanismus, kterým jsou obor a jeho činnosti udržovány a rozvíjeny. Zajišťování kvality je tedy procesem velmi aktivním, cílevědomým a nepřetržitým.⁶⁶
- Kvalita je také nahlížena v souvislosti s transformací daného vstupního stavu na požadovaný výstup („přidaná hodnota“). Přidanou hodnotou adiktologie je rozvoj celoživotního vzdělávání v oblasti návykových látek a dopadů spojených s jejich užíváním. Přidaná hodnota je v tomto případě zřetelná v podobě praktického přínosu do praxe spočívajícím v rozšíření možností dalšího vzdělávání profesionálů v oblasti prevence a léčby užívání návykových látek. Cílovými skupinami jsou Probační a mediační služba ČR, Vězeňská služba a Policie ČR, městská policie, státní zastupitelství, soudy, zaměstnanci lékáren, pracovníci a metodici prevence, ústavní péče, střediska výchovné péče, sociální kurátoři pro mládež a terénní pracovníci, poradci i zaměstnanci státních a nestátních organizací. Toto lze ve vzdělávání pochopit jako transformaci původních vědomostí, vlastností a postojů na kvantitativně i kvalitativně vyšší, s primárním vztahem ke studentům, ale i k požadavku neustálého zlepšování akademických pracovníků a obecně i všech činností oboru.⁶⁷

⁶⁶ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 37-38.

⁶⁷ Tamtéž, s. 39-40

Pro potřeby praxe, zvláště v případě adiktologie, můžeme tedy kvalitu neboli jakost⁶⁸ definovat zjednodušeně takto: jakost je splněním požadavků, o splnění požadavků rozhoduje jen zákazník, požadavky se neustále zvyšují. Uvedené komplexnější pojetí kvality je vhodné používat i v oblasti vzdělávání a definovat je jako „vhodnost k účelu“. Mírou kvality je zde stupeň dosažení předem zvolených a vyjádřených cílů, které ovšem musí být správně vybrány. K naplnění stanovených požadavků je třeba zajistit vhodné podmínky. Naplnění daných cílů vzdělávací instituce posuzují jako „zákazníci“ bezprostředně především studenti a dále jejich učitelé, rodiče, budoucí zaměstnavatelé i všichni další uživatelé služeb a výstupů vysoké školy. Názor těchto subjektů může být velmi rozdílný a říká se proto, že jediná kvalita vysokého školství neexistuje, že jde o mnohorozměrný pojem. O kvalitu vysokého školství se v naší zemi důsledně pečuje, a to spontánně i na podkladě zákonných ustanovení. Zastřešujícími institucemi v tomto směru jsou především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) s Centrem pro studium vysokého školství (CSVŠ) jako svou výzkumnou organizací pro oblast vysokých škol a s Akreditační komisí (AK), která je nezávislým poradním orgánem ministra, dále dvě zákonem definované reprezentace vysokých škol – Česká konference rektorů (ČKR) a Rada vysokých škol (RVŠ). Určujícím článkem v oblasti péče o svou kvalitu jsou však samy vysoké školy, jejich fakulty a další součásti, zapojující do tohoto působení své lidské i materiální zdroje.⁶⁹ Problematika kvality VŠ v ČR v souvislosti s EU v poznámce.⁷⁰

„V systému vnějšího hodnocení kvality bude brán zřetel na rozdílné cíle a úlohy jednotlivých vzdělávacích institucí terciárního sektoru. Výsledky hodnocení kvality nebudou využívány pro jejich vzájemné porovnávání. Předmětem hodnocení bude míra naplnění jejich cílů. Aktivita vnitřního hodnocení budou s vnějším hodnocením koordinovány tak, aby bylo dosaženo maximální efektivity práce k tomu účelu vynaložené. Výsledky hodnocení nebudou

⁶⁸ Obecnější vyjádření kvality – jakosti je obsaženo v části 11 DIN 553 50 (ČSN ISO 84 02). Podle této normy „jakost je schopnost jednotky plnit požadavky stanovené a předpokládané vzhledem k jejímu určení“. To znamená, že jakost je vždy spojena se specifikovanými nebo zákazníkem předpokládanými požadavky, což platí stejně pro výrobky jako pro služby a činnosti.

⁶⁹ MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 41.

⁷⁰ Česká republika se věnuje problematice kvality vysokého školství nejen v národním měřítku, ale – zastoupená především MŠMT a CSVŠ – se systematicky a úspěšně zúčastňuje příslušných odborných jednání a výzkumných projektů i v evropském a celosvětovém měřítku. Jednou z výrazných aktivit tohoto druhu byl program EU „Phare Multi-Country Programme in Higher Education“, který řídila instituce s názvem European Training Foundation (ETF) a který byl součástí podpory zemím střední a východní Evropy. K uvedenému programu byl přidružen projekt „The European Dimension of Institutional Quality Management (EDIQM), který byl řešen konsorciem několika evropských vysokoškolských institucí (včetně CSVŠ) za spolupráce vybraných vysokých škol z několika evropských zemí (včetně ČR). Ze závěrů tohoto projektu, ukončeného v r. 2000, i z jiných jednání na mezinárodní úrovni vyplynuly jasné závěry. Hlavní z nich jsou jako doporučení uvedeny v Bílé knize, kapitole o terciárním vzdělávání:

*přímo vázány na rozdělování finančních prostředků. Na nápravu nalezených chyb bude vždy poskytován přiměřený čas.*⁷¹

Termínem evaluace výuky je označován proces hodnocení a posuzování kvality výuky z nejrůznějších možných aspektů.⁷² Je to jakási zvláštní forma „zpětné vazby“ rozpínající se širokým obloukem od hodnocení vysokoškolské politiky obecně až po hodnocení úspěšnosti jedné konkrétní osoby – studenta, vědeckopedagogického pracovníka, akademického funkcionáře, vysokoškolského manažera či administrátora. Nejdůležitější je evaluace **vnitřní**, protože jediné autoevaluace může být kontinuální, flexibilní vzhledem ke konkrétním podmínkám a může probouzet vůli po změně zdola, zevnitř.⁷³ Hodnocení výukového programu a pedagoga patří mezi tzv. **vnější** hodnocení. U těchto hodnocení má smysl diskutovat a zavádět určitá kritéria pro jejich provádění a zabývat se tak otázkou vzájemné srovnatelnosti výsledků. To může sloužit k mnoha různým účelům. Od roviny základní zpětné vazby pedagoga od studentů přes srovnání pedagogů navzájem, až k určitému způsobu kontroly a zlepšování kvality výuky nebo srovnání kateder a fakult navzájem. Ačkoliv je třeba mít na paměti, že čím vyšší je úroveň takového srovnání, tím méně specifické mohou být zvažované proměnné. Je ovšem velmi důležité uvědomit si existenci tzv. dilematu hodnocení kvality, které říká, že neočekávají-li se reálné důsledky, chybí iniciativa k organizování hodnocení kvality a naopak očekávají-li se reálné důsledky, změní se hodnocení kvality ve hru o moc.⁷⁴

Evaluace patřící k frekventovaným problémům rozvoje adiktologie má tyto složky:

- cíl – zajištění kvalitního studijního programu jímž se zabývá vědecká rada fakulty. Poradním orgánem děkana je intenzivně pracující fakultní pedagogická komise. Kromě garanta celého programu je pro každý předmět jmenován vedoucí s potřebnou kvalifikací, který odpovídá za realizaci a za aktualizaci obsahu jednotlivých předmětů. Náročnost předmětů je vyjádřena podle zásad evropského kreditního systému (ECTS);
- nástroje - na fakultě probíhá při zápisu do dalšího ročníku (resp.před promoci) studentská evaluace kvality výuky všech předmětů v každém ročníku. Vzhledem k vysokým nárokům na obor adiktologie jde o tříložkové hodnocení, od něhož se očekává postupné zvyšování kvality pedagogů a jejich výkonů:

⁷¹ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 38.

⁷² Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 15.

⁷³ Srov. TOLLINGEROVÁ, D. Evaluace vysokého školství, 1993, s. 4-5.

⁷⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 16.

- a) průběžné dotazníkové hodnocení pedagogů studenty;
 - b) hodnocení studentů vedoucími praxe;
 - c) hodnocení vědecko-výzkumné a vývojové práce interních pedagogů.
- zavedení a platnost - dotazník pro studenty je administrován jak elektronicky, tak písemně. Jeho vyhodnocení je velmi jednoduché a přitom reflektuje všechny základní oblasti výuky;
 - využití výsledků – průběžné hodnocení vedoucí ke zlepšování kvality výkonů pedagogů, organizace učiva, programu, zlepšení studijního prostředí.⁷⁵

Při zadávání cílů lze sledovat vytvoření podkladů pro rozdělování zejména rozpočtových (ale i grantových) zdrojů. Tento cíl je velmi praktický a aktuální. Vedle toho může být cílem evaluace deklarace prestiže univerzity, a tím nepřímou společenskou podpora univerzity zájmem studentů, sponzorů atd. Dále mohou být cílem evaluace formulace pro orientaci rozvoje vysokých škol buď posilování kladných výsledků nebo odstraňování evaluací zjištěných nedostatků. Evaluace může směřovat i do srovnávání na mezinárodní úrovni. Metody a techniky evaluace představují heterogenní souhrn postupů s výraznými až protikladnými přístupy. Charakteristika cílů vyžaduje použití takových metod, které úplně popíší a vyhodnotí všechny aktivity oboru, budou srozumitelné a respektující individuální a subjektivní podmínky vysoké školy. Nezávislé metody podporují cíle prestiže a komparace, metody respektující subjekt studia podporují spravedlnost rozdělování zdrojů a reálnější využití evaluace pro orientaci rozvoje celé vysoké školy.⁷⁶

3.1 Nástroje evaluace a jejich realizace v adiktologii

Evaluace má smysl pouze tehdy, slouží-li vyváženě všem zainteresovaným stranám. Na straně jedné chrání studenta před postihem za projevení vlastního názoru a současně ho učí formulovat svůj kritický postoj a dávat jej kultivovaně najevo spolu s určitou možností něco tímto postojem měnit. Do jisté míry tedy můžeme hovořit o prvku vtažení studenta do

⁷⁵ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/search.php?searchstring=hodnoceni+vyuky&l=cz>

⁷⁶ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 16.

aktivního podílu na výuce a nesení spoluzodpovědnosti za ni. Vedle toho je nutné umožnit pedagogovi získat zpětnou vazbu od studentů, která však bude mít konstruktivní charakter a umožní mu v rámci definovaného prostoru této zpětné vazby využít, nikoli učinit z evaluace nástroj k ventilování agrese a frustrace např. ze špatných výsledků u zkoušky. Není opomenutelným rozměrem ani katedra, fakulta a univerzita, které každá představují určitou rovinu spotřebitele a výsledků evaluace. I zde však existují obousměrné vztahy a evaluace by měla poskytovat spíše podněty k diskuzi, nežli kontrolní nástroj poskytující informace o tom, komu přidat a komu ubrat. Takto postavená role evaluace by nejen nesplnila svůj cíl, ale navíc by prakticky s jistotou působila kontraproduktivně.⁷⁷

Evaluace v adiktologii je nesmírně složitým a komplexním přístupem informujícím o tom, zda to:

- co je definováno jako cíl, je adekvátně zformulováno a je dostupnými prostředky realizovatelné (ověřitelné);
- co je prováděno, odpovídá plánům a zda jsou původní plány skutečně naplňovány v adekvátním (očekávaném) rozsahu;
- co je naplánováno a realizováno má očekávaný dopad, či spíše jaké všechny zjištělé dopady činnost má;
- co je prováděno a jakým způsobem je ekonomicky výhodné, tj. zda toho není možné dosáhnout méně nákladnou cestou, či zda výsledek stojí za investici vložených prostředků.

To jsou nejzákladnější otázky, na které by takto komplexně pojatá evaluace měla dokázat v rámci svých možností (daných její hloubkou a kvalitou) odpovědět.

Typy hodnocení, jejichž **podstatou je analýza**:

- hodnocení procesu (provádění);
- hodnocení struktury (vztahů a vlivů);
- hodnocení výsledků (dopadů);
- hodnocení efektivity (vztahu mezi kvalitou, dopadem a cenou za jakou jich je dosahováno).⁷⁸

Na studentské posuzování v adiktologii má vliv:

⁷⁷ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 23.

⁷⁸ Tamtéž.

- předchozí zájem studenta o předmět a učivo;
- studentem očekávaná známka u zkoušky versus skutečně získaná známka;
- volitelnost předmětu;
- obtížnost a náročnost předmětu;
- velikost studijní skupiny, počet studentů v posluchárně;
- ročník nebo typ studia (pregraduální – postgraduální);
- učitelovo akademické postavení (lektor, asistent, docent, profesor);
- pohlaví vyučujícího a studenta;
- typ vyučovaného předmětu;
- účel posuzování;
- anonymita posuzování;
- zvláštnosti studentovy osobnosti.⁷⁹

Druhy evaluace v adiktologii z hlediska časového horizontu:

Evaluace krátkodobých cílů v časové perspektivě v řádech měsíců až dvou let. Jedná se tedy o úkoly a cíle, jejichž realizace bývá často snadno ověřitelná a indikátory změny nebývají obvykle příliš složité či obtížně dosažitelné (v případě, že je úkol jasně definován a předkladatelé mají vyjasněné, co jeho splněním sledují).

V adiktologii to znamená:

- hodnocení studentů dle aktivit a studijních výsledků, třem nejlepším je nabídnuta dobrovolná minimálně týdenní zahraniční stáž v zařízení poskytujícím služby uživatelům drog ve Velké Británii;
- hodnocení kvality příprav pedagogů, jejich pomůcek, prezentací, sylabů, vedení výuky studenty;
- porovnávání plánů výuky pro jednotlivé nelékařské zdravotnické obory, s jejich reálným naplněním v rámci daného ročníku, v rámci 1. LF;⁸⁰
- hodnocení průběhu a realizace studia adiktologie se zaměřením na kvalitu a úspěšnost výzkumných a vzdělávacích aktivit, na využitelnost a propagaci výsledků výzkumu. Nezávislé hodnocení provádějí externí hodnotitelé z řad odborníků v oblasti adiktologie,

⁷⁹ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 22.

⁸⁰ MPSV. CZ.2.17. *Žádost o finanční podporu*, 2008, s. 9-12

zástupci pro oblast primární prevence, léčby, sociální práce, trestně-právního systému, 4 krát ročně. Výstupem a zároveň zpětnou vazbou je hodnotící zpráva;

- komplexní hodnocení výsledků práce CA se provádí 1 krát ročně, výstupem je hodnotící zpráva.⁸¹

Obtížnější je **evaluace střednědobých cílů** s uvažovanou časovou perspektivou 2 až 4 (event. 5) let. Náročnost volby vhodných indikátorů, stejně jako náročnost jejich sledování (často nutné průběžné sledování a vyhodnocování dílčích etap realizace (je výrazně vyšší, nežli u krátkodobé perspektivy). Jde o logické členění studia, hodnocení efektivity kreditního systému, hodnocení připravenosti studentů ke zkouškám většího rozsahu (bakalářské, magisterské či doktorské zkoušky atd.) a o vlivy, které mají na různých úrovních odlišný význam či se vyskytují jen v některých úrovních. Pro adiktologii je důležité i hodnocení návaznosti jednotlivých výukových programů na sebe.⁸²

Evaluací dlouhodobých cílů s časovou perspektivou delší než 5 let vzniká problém v přechodu mezi výukou a praxí, tj. přechodu studentů do pracovního procesu a jejich schopností se v tomto procesu prosadit a být úspěšní. Sledovat lze také např. slabiny daného studijního oboru, tj. sledovat kde a proč jeho absolventi nejčastěji po ukončení studia selhávají a jak tomu lze účinně předcházet atd. Lze se zabývat i konkurenceschopností mezi absolventy stejných oborů na různých školách, praktickou připraveností a erudovaností.⁸³

Sumativní hodnocení adiktologie je hodnocení závěrečné, certifikační, jehož cílem je zařadit obor mezi kategorie hodnocené stupni např. vyhovuje - nevyhovuje, kvalitní – nekvalitní, výborný – průměrný – slabý a rozhodnout o jeho další existenci. Jde o systematické zkoumání k určení hodnoty nebo přednosti programu, opatření nebo postupu s použitím relevantních metod, kritérií, standardů a indikátorů. Jedná se o finální evaluaci, která hodnotí výstupy, výsledky procesu.⁸⁴

Naproti tomu **formativní hodnocení** je hodnocení dílčí, při němž je kvalita odstupňována jemněji a jehož cílem je poskytnout hodnoceným zpětnou vazbu a upozornit je na chyby a nedostatky, aby je bylo možné odstranit. Výsledky dostávají samotní hodnocení a závěry si

⁸¹ MPSV. CZ.2.17. *Žádost o finanční podporu*, 2008, s. 12

⁸² Srov. MIOVSKÝ, M. *Evaluace výuky na vysokých školách*. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 22.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

vyvozují sami pro svou potřebu. Důsledky formativního hodnocení tedy nikoho přímo existenčně neohrožují, dovolují však postupné zlepšování hodnoceného objektu. Uvedené metody nelze směšovat, každá z nich má svůj vhodný prostor použití, ale i svá omezení. Na základě dlouholetých zkušeností se dává naprostá přednost formativnímu hodnocení a doporučuje se i s jeho výsledky odborně a citlivě zacházet. Cílem formativního hodnocení je dát zadavateli a případným dalším zainteresovaným stranám zpětnou vazbu o tom, jakou kvalitu program dle definovaných kritérií má, a pomoci definovat oblasti, které lze konkrétním způsobem zlepšit.⁸⁵

Na 1. LF UK probíhá formou ankety hodnocení kvality výuky fakulty, hodnocení jednotlivých ústavů, na nichž probíhá výuka předmětů lékařských i nelékařských oborů, hodnocení předmětů (otázky k hodnocení viz příloha č. 17), hodnocení učitelů, kritéria tohoto hodnocení jsou: pedagogické dovednosti a projevy partnerství v komunikaci učitel žák;

Normativní hodnocení – slouží k vzájemnému srovnávání naplňování stanovených cílů, případně srovnávání úspěšnosti stejných studijních programů na různých vysokých školách atd. Normativní přístup mj. implikuje také skutečnost, že nefunkční či neefektivní části výukových programů mohou být nahrazeny jiným, tj. že např. nemusí být pokračováno v jejich podpoře. Cílem je zodpovědět na obecnou otázku v jakých rovinách a s jakými výsledky lze u realizovaných výukových programů počítat.⁸⁶

Evaluace ex post je prováděná v průběhu nebo po dokončení nějakého zásahu nebo programu. Zaměřuje se na účetní evidenci využívání prostředků, efektivnost a hospodárnost zásahu a usiluje o pochopení faktorů úspěšnosti či neúspěšnosti.⁸⁷

Evaluace ex ante se provádí před uskutečněním nějakého zásahu proto, aby se předběžně zhodnotilo, zda socioekonomické problémy byly správně diagnostikovány, zda strategie a cíle jsou relevantní, zda je zásah koherentní s jinými zásahy nebo postupy. Jedním z procesů tohoto typu je evaluace pedagogického výkonu, která probíhá na 1. LF a týká se i oboru adiktologie. Podstatou tohoto hodnocení je výpočet odučených hodin v daném období (semestr, akademický rok). Byl vypracován postup na výpočet výkonu, který podá

⁸⁵ Srov. MIOVSKÝ, M. *Evaluace výuky na vysokých školách*. In. Sborník Conference Proceedings, 2004, s. 21.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

učitel ve výuce lékařských i nelékařských zdravotnických oborů, vyučovaných na 1. LF UK v prezenční formě studia.⁸⁸

Studenti jsou již při zápisech rozdělováni do skupin, jejichž počet se po celé studium nemění. Všeobecní lékaři tvoří 18 skupin, zubní lékaři 2. Zdravotnické obory se dělí na skupiny podle oboru – co obor, to skupina. Teoretické i klinické předměty jsou zadávány do SISu (Studentský informační systém) se všemi parametry výuky, tzn. s počtem hodin seminářů, přednášek, stáží atd. Teoretické předměty vyučované v 1. až 3. ročníku všeobecného a zubního lékařství a zdravotnických nelékařských oborech formou přednášek, seminářů a cvičení, vyžadují zcela odlišnou organizaci výuky ve všech směrech na rozdíl od klinických předmětů vyučovaných ve 4. až 6. ročníku formou stáží, prací lůžka, v malých skupinách s individuálním přístupem pedagoga a péčí o studenta. Množství odučených hodin jednotlivých pracovišť je tedy různý. Pro účely porovnání pedagogického výkonu byl vytvořen **korekční faktor** – údaj udávající, na kolik částí se studijní skupina dále rozdělí při přednáškách, stážích nebo při seminářích a praktické výuce (u přednášek počet paralelek vyučovaných pracovištěm souběžně). Taktéž se zdůrazňuje podíl jiných pracovišť na výuce. Tento údaj do SISu ústav či klinika oznámí v procentech z celkové zátěže na předmět, ať už jde o podíl hodinový nebo v počtu skupin či studentů.

Pro možnost generování výsledků v souladu se skutečnými studijními plány a tvorbu výstupních sestav bylo implementováno toto hodnocení do programu Student (databázová aplikace umožňující komplexní počítačové zpracování studijní agendy vysoké školy). Výstupem evaluace pedagogického výkonu výuky probíhající na 1. LF UK i mimofakultní je výkaz vyjadřující sumu odučených „učitelohodin“ na jednoho studenta i na celé pracoviště.

Na základě tohoto hodnocení lze potom plánovat potřebné finanční prostředky.

*„**Evaluace kritériální** ověřuje hodnocení, interpretuje výsledek jako indikaci toho, co řešitel zná nebo dovede, splnění stanovených cílů. Zjišťuje se postavení jedince při zvládnutí přesně definované oblasti pozitivní nebo negativní dlouhodobější socioekonomické změny nebo dopady, k nimž dochází přímo či nepřímo v důsledku vstupů, aktivit z výstupů zásahu“⁸⁹*
Jde o hodnocení lišící se časovou úrovní plnění úkolů.

⁸⁸ Autorem aplikace je prof. MUDr. Stanislav Štípek, DrSc. Ústav lékařské chemie a biochemie, 1. LF UK.

⁸⁹ Srov. SEKOT, J. *Hodnocení vyšších odborných škol*. 2007. Dostupné na:

<http://www.asociacevos.cz/zapisy/Hodnocen%C3%AD%20vy%C5%A1%C5%A1%C3%ADch%20odborn%C3%BDch%20%C5%A1kol-Sekot.doc> [online]

Kvalitativní evaluace – znamená proces nenumerického posuzování a hodnocení podstaty, hodnoty a ceny zkoumaného předmětu a procesu s cílem provést určitá rozhodnutí o přijetí, odmítnutí či formulaci přijaté strategie na určité úrovni rozhodování v dané oblasti lidské činnosti. Výchozím je předpoklad toho, že význam a cena hodnocené akce, předmětu apod. jsou silně závislé na hodnotových postojích a perspektivách těch, kteří posuzování provádějí.⁹⁰

Responzivní evaluace se pokouší vyhodnotit, jak zkoumaný program působí na všechny zúčastněné osoby, které se na něm podílejí (eventuálně skupin osob). Je to zvláště důležité hodnocení ve vztahu k oblastem, jež jsou pro tyto osoby či skupiny osob společné, či které je naopak rozděluje (studenti, učitelé, vedoucí kateder atd.).⁹¹

Evaluace sporem navazují na responzivní, přičemž programově vyhledávají negativní a pozitivní stránky programu (nejlépe jejich krajnější varianty) a ty se vzájemně srovnávají.

Nejrozšířenější je **expertní evaluace**. V CA ji koná nezávislá komise složená z odborníků, která má za úkol provést.

- kvalitativní vyhodnocení dílčích úkolů a dopadů splnění těchto úkolů (porovnání očekávaného a reálně dosaženého efektu). Týká se všech klíčových aktivit;
- hodnocení kvantitativních ukazatelů. Míry naplnění plánovaných aktivit (návštěvnosti konferencí, počtem vydaných materiálů atd.);
- účetní audit.⁹²

Evaluace samotná je velmi citlivý proces, je nutné znát její smysl (cíle, očekávání), základní otázky (nebo hypotézy), zdroje dat, personální a ekonomické zázemí, typy zvolených metod a postupů pro získávání dat, analýzu, interpretaci dat, cílové skupiny, jimž jsou výsledky určeny. Velmi vysoké požadavky jsou kladeny na zkušenosti a znalosti expertů, neméně důležité je její finanční zajištění.⁹³

Z obecně metodologického hlediska jsou pak významné tyto otázky:

⁹⁰ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluace výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 25.

⁹¹ Tamtéž, s. 26.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

- reliabilita a validita;
- zvolený typ výzkumu;
- metody výběru;
- nástroje pro získávání dat (dotazník, interview, pozorování, testování);
- nástroje pro analýzu výsledků.⁹⁴

3.2 Účast studentů a absolventů adiktologie na hodnocení a zjišťování kvality výuky

Postavení studentů v rámci vysokých škol a jejich součástí i ve vztahu k celostátním reprezentacím vysokých škol a ke státní správě vyplývá, jak již bylo uvedeno v kapitole 1 na str. 11, z ustanovení Zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, který uznává studenty za rovnoprávné členy akademických obcí a stanoví jejich zákonné povinnosti i zákonná práva. Mezi ně patří i účast studentů na hodnocení a zajišťování kvality vysokých škol. Jsou různé možnosti, jak se studentští reprezentanti a funkcionáři i běžní studenti mohou v těchto aktivitách co nejlépe uplatnit, a to jak při stanovení cílů a úkolů vysokého školství i jednotlivých vysokých škol, tak při jejich naplňování. Samozřejmě je v této souvislosti třeba počítat s postupnou transformací postojů a schopností studentů vlivem jejich pobytu na vysoké škole: zřejmě se budou jinak chovat a uplatňovat studenti na počátku studia a jinak v jeho pozdějších etapách. Začínající studenti budou víceméně pouze poznávat odlišné podmínky všeho druhu ve srovnání se střední školou a zvykat si na ně. Optimální přínosy snad je možno očekávat od studentů ve středním období studia, kdy jsou již s podmínkami na vysoké škole dobře obeznámeni a jsou v nich zakotveni. V závěru studia již naopak převládají starosti studentů s jeho ukončením a s budoucím uplatněním v praxi.⁹⁵

Obsah a rozsah pojmu „vysokoškolská výuka“ se v posledních letech značně proměňuje: k tradičním přednáškám a cvičením přibývají nové formy a metody, např. individualizovaná výuka, výuka s využitím počítače nebo hypermedií apod. Výuka je vpravdě společnou činností učitelů a studentů, při které by studenti neměli být jen pasivními příjemci

⁹⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluate výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 17-23.

⁹⁵ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 43.

působení učitele. V průběhu výuky dochází mezi učiteli a studenty ke složitým, mnohdy mimovolným nebo neuvědomělým interakcím, jimiž se navzájem motivují k dobrému nebo naopak špatnému výkonu. Připomíná se, že vyučování, tj. činnost učitele ve výuce, je komplexem aktivit sestávajícím z mnoha aspektů: ze způsobu organizace výuky, z jasnosti a srozumitelnosti výkladu, z charakteristické interakce se studenty, z nadšení pro předmět a pro společnou činnost, apod. Podobně je tomu s podílem studentů na výuce, tj. s učením. Proto se říká, že výuka má multidimenzionální charakter.⁹⁶

Klíčovým pojmem pro posuzování výuky je její efektivita, většinou definovaná jako změna studentských znalostí, učební motivace i schopnosti zvládat stres, která se projeví na konci pedagogického procesu. Lze ji chápat jako charakteristiku objektivně měřitelnou a vyhodnotitelnou, například přírůstkem studentských znalostí a dovedností. Efektivita výuky však může být i charakteristikou individuální, neboť například učitel ji může chápat jinak než student. Předpokládá se, že studenti mají přirozený zájem na efektivitě a kvalitě studijních programů, vždyť si v nich mají osvojit znalosti a schopnosti pro své uplatnění v práci a v životě. Kromě toho jako bezprostřední (a vedle učitelů většinou jediní další) účastníci výuky její klady i problémy citlivě vnímají a mohou na ně jako první reagovat a upozornit. Proto jsou studenti pravidelně vyzýváni k posuzování kvality výuky i kvality učitelů. Tyto aktivity studentů jsou ve vyspělých zemích uskutečňovány již po mnoho desetiletí, jejich intenzivní výzkumy probíhají asi třicet let. U nás se studentské hodnocení uplatňuje v posledních asi deseti až patnácti letech a je mu přiznávána různá váha. Zkušenosti ukazují, že hodnocení vysokoškolské výuky a učitelů studenty je vskutku důležitým, i když pouze dílčím úsekem posuzování kvality vysokých škol. Podstatou i metodicky je to však proces značně složitý, nezvládnutelný amatérským přístupem. Právě proto je předmětem výzkumů v oboru pedagogiky, psychologie, sociologie, práva apod., i předmětem osvěty při aplikaci jeho výsledků. Přistupuje se i ke spolupráci, koordinované činnosti a výměně zkušeností mezi vysokými školami.⁹⁷

Složitost hodnocených jevů a procesů však nedovoluje, aby byl vyvinut jediný univerzální posuzovací postup, který by byl použitelný pro všechny formy efektivní výuky a ve všech různorodých podmínkách jednotlivých škol. Všichni, kdo rozhodují o průzkumech studentských názorů a organizují studentská hodnocení, jakož i ti, kteří jsou jeho subjekty

⁹⁶ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 46.

⁹⁷ Tamtéž. s. 47.

nebo objekty, by si vždy měli ujasnit zamýšlený cíl hodnocení a budoucí použití jeho výsledků.⁹⁸

Hodnocení kvality výuky na 1. LF UK je **zakotveno v Řádu pro hodnocení výuky studenty** 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Cílem hodnocení výuky studenty je:

- poskytnout podklady pro hodnocení činnosti fakulty a jejich organizačních součástí (učitelů, ústavů);
- přispět k upevňování akademického prostředí zlepšováním pedagogické činnosti na fakultě a ke zdokonalování přípravy, organizace, obsahu, průběhu studia, jakož i k posilování odpovědnosti akademických pracovníků a studentů za kvalitu výuky.

Hodnocení výuky studenty má charakter všeobecně přístupné ankety a je organizováno a garantováno fakultou. Probíhá cyklicky a mohou se ho účastnit všichni studenti fakulty. Hodnocení podléhá každý studijní předmět, hodnocení se provádí alespoň 1x za akademický rok. Týká se:

- kvality studijního předmětu – jasného definování cílů výuky daného předmětu, jejich plnění, organizačního zabezpečení výuky, podnětnosti výuky pro samostatné myšlení, otevírání prostoru pro diskuzi, návaznosti učiva na další studijní předměty, kvality a dostupnosti studijních materiálů;
- kvality pedagogické činnosti jednotlivých učitelů a daného pracoviště jako celku. Blíže se týká především schopnosti motivovat studenty, organizačních schopností, výběru relevantního učiva, jasnosti a srozumitelnosti výkladu, dovednosti komunikovat se studenty a náročnosti požadavků na studenty.

Student má právo účastnit se hodnocení anonymně. Může hodnotit pouze předměty, ve kterých byl zapsán a účastnil se výuky. K hodnocení předmětů a stáží vyučovaných v adiktologii slouží elektronická anketa (otázky k anketě viz příloha č. 15 a č.16), v níž se využívá numerické škály, je zde i prostor pro volné slovní vyjádření formou konkrétních poznámek a připomínek.⁹⁹

⁹⁸ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 46.

⁹⁹ 1. LF UK. Řád pro hodnocení výuky studenty in *Vnitřní předpisy*, 2009, s.94-99.

Systémem ankety probíhá i hodnocení 1. LF (otázky k hodnocení jsou v příloze č. 16). Podobně probíhá i hodnocení učitelů a jejich pedagogických dovedností a vztahu ke studentům (komunikativní a partnerský). Obsahovou přípravu hodnocení a vytvoření ankety zajišťuje 10 členná Komise pro hodnocení výuky, složená z členů akademické obce fakulty. Polovina členů jsou studenti, polovina učitelé. Členy komise jmenuje na návrh Akademického senátu fakulty děkan. Z výsledků hodnocení výuky vychází zpráva.¹⁰⁰

Studentské hodnocení kvality výuky je nepochybně jednou z vhodných a významných používaných metod a je i interním hodnocením Centra adiktologie. Cílem hodnocení je zjistit, jaká je míra spokojenosti či nespokojenosti studentů s výukou daných předmětů a shromáždit podněty pro případné změny směrem k vyšší kvalitě jejich výuky. Hodnocení výuky současně představuje pro studenty možnost aktivně se podílet na procesu jejího zkvalitnění. Hodnocení výuky probíhá formou ankety, která se vyhláší vždy na začátku zkouškového období v zimním semestru daného akademického roku. Výuka jednotlivých předmětů zimního semestru se hodnotí v polovině akademického roku, a to po skončení zkouškového období. Předpokladem hodnocení je splnění předepsaných studijních povinností pro jednotlivé předměty. Hodnocení probíhá prostřednictvím elektronických dotazníků, které jsou spolu s instrukcemi umístěny na internetových stránkách Centra adiktologie. Odborné stáže se přitom hodnotí zvlášť, a to bezprostředně po absolvování dané stáže. Dotazníky jsou zcela anonymní a neobsahují žádné osobní ani jiné identifikační údaje. Položky dotazníku představují úvodní identifikační položky a výroky týkající se kvality výuky. (Otázky k hodnocení výuky povinných předmětů viz příloha 12).¹⁰¹

Administrace dotazníku trvá přibližně 2-3 minuty. Samozřejmě záleží na tom, do jaké míry studenti využívají možnosti pro slovní hodnocení. Informace z dotazníků se uchovávají v databázi bez jakéhokoli identifikačního čísla pouze s pořadovými čísly. U každého předmětu či stáže vyplňují studenti jeden dotazník. Výsledky jsou uveřejněny na internetových stránkách Centra adiktologie. Předběžné výsledky hodnocení předmětů vyučovaných v uplynulém semestru jsou publikovány vždy dva týdny po skončení zkouškového období v daném semestru. Souhrnné výsledky za celý akademický rok jsou známy do tří týdnů po zahájení následujícího akademického roku. Garanti předmětů a pedagogové současně obdrží podrobné výsledky hodnocení svých předmětů. Poté následuje dvoutýdenní lhůta, kdy mohou vetovat zveřejnění poznámek a komentářů. Současně mají možnost komentovat své rozhodnutí v rámci fóra na internetových stránkách Centra

¹⁰⁰ Srov. Univerzita Karlova v Praze, 1. LF. *Vnitřní předpisy*. 2009, s. 94-96.

¹⁰¹ Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/5/Studium.html> [online]

adiktologie. K procesu hodnocení výuky mají studenti možnost se vyjádřit v rámci diskusního fóra na internetových stránkách Centra adiktologie.¹⁰²

Někdy se uvádí, že produktem vysokých škol jsou jejich absolventi. Správnější je považovat za produkt vysoké školy vzdělání, které absolventi získali. Absolventi oboru adiktologie splňují požadavky a očekávání svých potenciálních zaměstnavatelů. V oblastech, kde se dnes adiktologie uplatňuje, představují velmi dobře teoreticky a prakticky vybavenou pracovní sílu. Kvalifikační připravenost je průběžně diskutována se zástupci z praxe, dochází tak k průběžné korekci a doplňování.¹⁰³ Hlavní profil absolventa je možné charakterizovat jako kombinaci dovedností v oblasti case managementu (s důrazem na zdravotnické služby) a terapeutické dovedností (s důrazem na mezioborový charakter adiktologických služeb). V tomto směru tvoří tematické těžiště prohlubování znalostí a dovedností v oboru adiktologie a s ním hraničících disciplín. Výstupní znalosti absolventa navazujícího magisterského programu adiktologie představují koncepty duševního zdraví a veřejného zdraví.¹⁰⁴

Odbornost absolventů adiktologie podporují:

- odborné znalosti podložené teoreticky a uplatnitelné v širokých souvislostech;
- počítačová gramotnost na vysoké úrovni (zpracování textu, grafické programy, práce s internetem);
- dobré jazykové znalosti (cizí jazyk a odborná lékařská terminologie – latina) ;
- doplňující znalosti (například právní a ekologické vědomí, ekonomické myšlení, znalost manažerských technologií, organizace a plánování);
- osobnostní charakteristiky (maximální samostatnost v práci, schopnost samostatného rozhodování a správného stanovení priorit, iniciativa při řešení problémů, schopnost pracovat pod tlakem a nést riziko i stres, schopnost komunikace a týmové práce, schopnost a ochota vést pracovní týmy, flexibilita a mobilita, schopnost a ochota k dalšímu osobnostnímu rozvoji).¹⁰⁵

¹⁰² Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/5/Studium.html> [online]

¹⁰³ Srov. 1. LF UK. *Žádost o reakreditaci*, 2006, s. 11-14.

¹⁰⁴ Srov. MÜNSTEROVÁ, E. Úloha studentů při vytváření a hodnocení kvality škol. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 52.

¹⁰⁵ Tamtéž.

3.3 Hodnocení kvality výuky v zahraničí

V západních zemích je značně rozvinuto odvětví teorie a výzkumu nazvané pedagogická evaluace (educational evaluation, assessment, measurement). Jde o komplex metodologických přístupů a metod (zejména kvantitativních) zacílených na hodnocení, resp. měření různých pedagogických jevů, procesů, výsledků a efektů. Toto odvětví je chápáno jako důležitá součást jak pedagogické vědy, tak praktického plánování a řízení ve školské politice. Má svou speciální teorii, metodologii a publikační a institucionální základnu: V dané oblasti jsou publikovány četné knižní práce - speciální encyklopedie (Educational Research Methodology, Measurement and Evaluation) a speciální časopisy (Evaluation in Education, Studies in Educational Evaluation aj.).¹⁰⁶

Pedagogický evaluační výzkum se rozvinul i pro jednotlivé obory vzdělávání – např. velmi intenzivně se provádějí hodnotící výzkumy v oblasti učení a vyučování cizím jazykům (jsou publikovány v speciálním časopise Language Testing) V některých západních státech je příprava specialistů pro pedagogickou evaluaci začleněna do univerzitního studia (např. v USA příprava pedagogických hodnotitelů – educational evaluators).¹⁰⁷

Pedagogický evaluační výzkum zahrnuje řadu speciálních skupin:

- hodnocení vzdělávacích potřeb (needs assessment);
- hodnocení vzdělávací báze (base-line assessment);
- hodnocení vzdělávacích výsledků a výkonů (achievement evaluation, product evaluation);
- hodnocení efektivnosti výuky, škol (effectiveness evaluation);
- hodnocení učebních plánů, osnov, učebnic (curriculum evaluation, textbook evaluation);
- hodnocení pedagogických pracovníků a institucí (personnel, institutional evaluation).¹⁰⁸

V řadě západních států se zvláště rozvinulo **hodnocení (měření) vzdělávacích výsledků** na celonárodní úrovni. Zjišťuje se tak, do jaké míry je školská soustava určitého

¹⁰⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogické teorie a výzkumy na západě*, 1992, s. 73-81.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

státu produktivní jako celek, porovnávají se dosahované vzdělávací výsledky jednotlivých regionů, jednotlivých druhů škol apod. Jedním z principů je i **hodnocení a oceňování zaměřené na rozvoj žáka**. Účelem tohoto hodnocení je pomoci žákovi formovat realistickou představu o jeho studiu a vývoji, a takto podpořit jeho osobnostní růst. Učitel vede žáky k tomu, aby si byli vědomi svého myšlení a jednání, a pomáhá jim pochopit to, co se učí. Při hodnocení, ať již známkou nebo slovně, se učitel řídí popisem dobrých výkonů. Ty jsou stanoveny pro jednotlivé předměty v rámcovém kurikulu a opisují úroveň vědomostí a zručností, která je charakteristická pro známku. Důraz je také kladen na průběžné hodnocení, které může mít mnoho podob. Žák tak dostává zpětnou vazbu o svém vývoji, silných stránkách a oblastech, ve kterých se potřebuje zlepšit. Až na environmentální a přírodovědné skupiny předmětů jsou všechny předměty hodnoceny zvlášť. V prvních čtyřech ročnících je environmentální a přírodovědné vzdělávání hodnoceno jako jeden celek. V šestém a sedmém ročníku jsou biologie a zeměpis hodnoceny jako celek, stejně jako fyzika a chemie. Od sedmého do devátého ročníku jsou již biologie, zeměpis, fyzika, chemie a výchova ke zdraví hodnoceny odděleně. Chování žáka hodnotí všichni učitelé, kteří ho učili.¹⁰⁹

Vyvrcholením pedagogické evaluace vzdělávacích výsledků jsou **srovnávací hodnocení na mezinárodní úrovni**. Jejich účelem je poskytnout každému zúčastněnému státu objektivní obraz o tom, jaká je úroveň výsledků jeho školské soustavy ve srovnání s jinými státy. Je evidentní, že údaje z takového srovnávání jsou pro každý stát mimořádně cenným zdrojem informací a mají důležitý vliv na jeho školskopolitickou sféru.¹¹⁰

Hlavní výsledky se týkají srovnání jedné určité země s jinými. Vyhodnocuje se **efektivnost vzdělávací soustavy** určité země vzhledem k národnímu průměru u dané žákovské populace. Totéž uvnitř země. Byl stanoven práh minimální kompetence (vědomostí žáků v určitém předmětu) a zjišťovalo se, jak velká proporce škol a žáků v dané zemi jej dosahuje nebo překračuje. Kvalitativní homogenita školské soustavy určité země se týká vyhodnocování rozdílu mezi dobrými a špatnými školami podílejícími se na dosahovaných vzdělávacích výsledcích z hlediska národního průměru. Příčiny rozdílné efektivností – příčiny rozdílů ve vzdělávacích výsledcích na základě jiných faktorů než je samotný obsah vzdělání spočívající v sociálním pozadí žáků, ve vzdělanostním a ekonomickém statusu rodin, velikosti lokality, v níž se nacházejí školy, stupni kvalifikace učitelů, feminizaci učitelských sborů aj.

¹⁰⁹ Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogické teorie a výzkumy na západě*, 1992, s. 73-81.

¹¹⁰ Tamtéž.

Tato poslední objasnění směřují k tomu, že reálná výuka ve školách je ovlivňována velkým počtem různorodých determinant, a tudíž i zjišťování efektivnosti škol či celých školských soustav se nemůže omezovat jen na samotné vzdělávací výseky, ale musí být prováděno v komplexnějším rámci.¹¹¹

Příkladem hodnocení **osobnosti pedagoga** je výzkum v „Indiana University of Pennsylvania“¹¹² provedený studenty na téma: „Ideální profesor“, jeho dovednosti, znalosti, postoje a prezentace sebe sama, tak, jak jej vnímají studenti. V následujících třech schématech jsou uvedena hodnocení učitele dle těchto parametrů:

- odborné znalosti a prezentace ;
- osobnostní kvality a charakteristiky;
- profesní a vzdělávací kvality.

Znalosti a prezentace (Pozitivní výroky)	Znalosti a prezentace (Negativní výroky)
Zasvěcený a motivující.	Je zasvěcený, ale nezajímavě učí.
Dobře zná svůj obor, ale neumí předávat vědomosti studentům.	Je zmatený, často popletený.
Je velmi vzdělaný.	Neumí jasně vysvětlit.
Je ochoten jít znalostně stále dál a dál.	Chybí v něm život.
Nutí studenty nezůstávat na stejné úrovni, ale jít stále vpřed a to je dobře.	Nemyslím si, že nezná látku, ale příliš často se opakuje.
Vzrušující výklad, dokáže mě zcela vtáhnout do předmětu.	Ví jak vysvětlovat a jak učit, ale velmi jej to vyčerpává.
Je odborník, ale připadá mi, že není příliš uznávaný.	Zná podrobně teorii i slovník, ale neumí je předat a naučit.
Ví, jak na to, abys vše pochopil.	Má omezené znalosti, což je patrné na příkladech.
Chce, abys znal dobře nejen předmět, ale i okolnosti s ním spojené.	Není si jistý ve znalostech, všechno čte.

Schéma č. 6: Souhrn výroků studentů k odborným znalostem a prezentaci profesora v Indiana University of Pennsylvania

Zdroj: HELTEBRAN, V. The ideal professor. In Education Around The World, 2008, s. 126-137.

¹¹¹ Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogické teorie a výzkumy na západě*, 1992, s. 73-81.

¹¹² Text na str. 59 z angličtiny přeložila Dana Svobodová;

Srov. HELTEBRAN, V. The ideal professor. In *Education Around The World*, 2008, s. 126-137.

Ze souhrnu hodnocení odborných znalostí a prezentace učitele (schéma č. 6) vyplývá, že studenti Indiana University jsou velmi kritičtí ke znalostem učitele. Požadují, aby se stále vzdělával a seznamoval s novými trendy v příslušné vědě, oboru, předmětu. Studenti jsou citliví k úrovni předávání vědomostí, poznají, kdy je látka naučená a kdy učitel využívá bohaté zkušenosti a skutečně nabyté, ověřené znalosti. Upřednostňují pokrok, odbornost a přitom lehkost pedagogického výkonu. Poznají, který učitel jim nerozumí, a tím na ně má negativní vliv, a který se při výuce vyčerpává vydáváním velkého množství energie, nedokáže hovořit svými vlastními slovy, často se zamýšlí a v myšlenkách vrací zpět.

Osobnostní charakteristika (Pozitivní výroky)	Osobnostní charakteristika (Negativní výroky)
Přeje si, aby každý student byl úspěšný.	Málo demonstruje, což studenta příliš nezaujme.
Je zapálená pro to, co dělá.	Ve výrazech je hrubý a ponižující.
Má smysl pro humor.	Je trapný, dělá si legraci z rodného města.
Je otevřený a vždy ochotný pomoci, dokonce i poté, kdy opustí třídu.	Stačí mu, když umíš na trojku.
Úžasné se věnuje každému studentovi.	Nezajímá ho, co si student myslí, neumožní mu vyjádřit vlastní názor.
Nadšením, které projevuje, okoření předmět.	Studenty před třídou zesměšňuje.
Miluje svoji práci, a to se projevuje i v hodinách.	Špatná výslovnost způsobuje horší pochopení myšlenky.
Je nádherná jej poslouchat.	Zklamal naše očekávání, nezaujal nás.
Upřímně se zajímá i o mě jako o člověka.	Je neústupný, často křičí na celou třídu.
Je oblíbený, je vidět, že miluje svoji práci.	Je vulgární, neprofesionální, pohodlný až líný.

Schéma č. 7: Souhrn výroků studentů k osobnostním charakteristikám profesora v Indiana University of Pennsylvania

Zdroj: HELTEBRAN, V. *The ideal professor*. In *Education Around The World*, 2008, s. 126-137.¹¹³

¹¹³ HELTEBRAN, V. *The ideal professor*. In *Education Around The World*, 2008, s. 126-137.
Text na str. 60 z angličtiny přeložila Dana Svobodová;

Výzkumné šetření osobnostních kvalit učitele (souhrn osobnostních charakteristik - schéma č. 7) prokázalo jejich důležitost a nutnou součást výuky. Studenti Indiana University obdivují příkladné vystupování, vzhled, mluvu, charisma, šarm i nadšení, přitahují jejich pozornost a takový učitel se stává v jejich očích ozdobou třídy. Potřebují, aby jim učitel důvěřoval a záleželo mu na jejich budoucím úspěchu. Ve výzkumu nejsou popsány komentáře k fyzickému vzhledu, rase, oblečení nebo věku. Avšak i to je studenty vnímáno.

114

Profesní a vzdělávací kvality (Pozitivní výroky)	Profesní a vzdělávací kvality (Negativní výroky)
Je praktický velmi ochotný pomoci cokoliv vysvětlit nebo objasnit.	Špatně řídí vyučování, je nedochvilný, nemá organizační schopnosti.
Je přístupný diskuzi a myšlení, názory druhých jsou pro něj výzvou.	Neodpovídá na dotazy a každou chvíli mění svoje rozhodnutí.
Dokáže udržet zájem třídy; pomáhá nám, kdykoliv potřebujeme.	Stěží a nepřesně vysvětluje požadavky, které k nám má.
Vytváří svým projevem příjemnou atmosféru, projekty s ním jsou smysluplné.	Nikdy není včas ve třídě. Snad se to zlepší.
Předává nám materiály ze zkušenosti.	Příliš často mluví o svých dětech, kočce, autu, o soukromých zážitcích.
Zájem celé třídy dokáže podpořit srozumitelnými materiály odpovídajícími náročnosti výuky.	Někdy si bere studenty stranou, aby z nich udělal hlupáky.
V každé hodině se dozvíme něco zcela nového, což v nás probouzí větší zájem.	Málokdy zjišťuje, zda si něco pamatujeme, případně, abychom se zeptali, čemu nerozumíme.
Dokáže zbavit strachu z učení a z případného neúspěchu.	Nejasně vysvětluje, co od nás očekává, a neumožňuje nám ptát se.
Dává mi více než jen přednášenou teorii.	Neobejde se bez neustálého sledování písemných materiálů. Všechno čte.
Očekává vysokou kvalitu práce po stránce přípravy a organizace.	Velmi nejasné instrukce i k doporučené literatuře.

Schéma č. 8: Souhrn výroků studentů k profesním a vzdělávacím kvalitám profesora v Indiana University of Pennsylvania

Zdroj: HELTEBRAN, V. The ideal professor. In Education Around The World, 2008, s. 126-137.

¹¹⁴ Text na str. 61 z angličtiny přeložila Dana Svobodová;
Srov. HELTEBRAN, V. The ideal professor. In *Education Around The World*, 2008, s. 126-137.

Dle studentů Indiana University učitel profesionál vytváří ve třídě neobvykle zajímavé prostředí (viz výroky k profesním a vzdělávacím kvalitám – schéma č. 8), studenti mu doslova visí na rtech, očekávají stále něco nového, a to jim vyučující svým vystupováním a výkony zaručuje. Takové chování učitele studenti očekávají a v takovém případě se rádi zapojují do výuky, jsou aktivní, pozorní a dobře se jim pracuje. Přístup učitele k výuce, jeho vitalita a nadšení je pro studenty směrodatné a odráží se v jejich studiu i studijních výkonech. Studenti jsou na učitelských schopnostech závislí a očekávají tedy od nich fundované výkony. Vyžadují kvalitně vypracované sylaby předmětů, řádně vysvětlená fakta, zodpovězené dotazy a v případě potřeby možnost diskuze.¹¹⁵

¹¹⁵ Str. 62 z angličtiny přeložila Dana Svobodová;
Srov. HELTEBRAN, V. The ideal professor. In *Education Around The World*, 2008, s. 126-137.

*Nemáme už na vybranou, chceme-li v životě úspěch,
musíme dosáhnout kvality, která vyniká,
tedy přesahuje masu.*
(YVES BERTRAND)

4. KVANTITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Přijetím na vysokou školu se otevírají mladým lidem dva nové světy – dvě sociální prostředí. První souvisí s každodenními prozaickými starostmi a radostmi mladého, dospělého člověka, který se adaptuje v neznámém působišti, seznamuje se s novými vrstevníky, vyrovnává se s odloučením od vlastní rodiny. Přesto všechno se snaží využít všech příležitostí, které se mu nabízejí, počínaje sportem, kulturou, hledá si záliby, zájmy, případně upevňuje a rozvíjí ty, kterými se již nějakou dobu zabývá. Překonává překážky, jež mu do cesty staví praktický život, a jak si s nimi poradí, závisí na návycích, které si osvojil v rodině, a na něm samotném.

Druhé sociální prostředí je spojeno s pobytem na akademické půdě, která svou magickou atmosférou mladé lidi přitahuje a tajemně na ně působí. Imatrikulační slib zavazuje k zodpovědnému přístupu, vážnosti, rozumnému jednání a úctě k univerzitě a všemu, co s ní souvisí. Studenti se stávají kolegy akademických pracovníků, o nichž pouze slýchávali, znají je z médií, případně studují jejich vědecká díla. Proto si pokládají otázky, která pak z vědeckých kapacit je bude učit, jaká je, jak učí, co učí, jak se chová, co si myslí o sobě, co si myslí o studentech. Mnohdy se stane jejich modlou, idolem, představují si, že jednou budou na jeho místě a tytéž otázky, jako si kladli oni sami, si budou klást jejich studenti.

Výběr vysoké školy je velmi závažné rozhodnutí, které vyžaduje přemýšlení, zvažování a plánování vlastní budoucnosti s časovým předstihem. Často se koná pod vlivem tlaku rodiny i vlastní ctižádosti. Přesto je potřebné vědět, jaká škola je, jakou má prestiž, pověst, kdo slavný v ní studoval, zda je po stránce vzdělávání kvalitní splňuje-li rysy vynikající kvality:

- má demokratické, srozumitelné a silné vedení, které zdůrazňuje vzdělávací cíle školy, vztahy a komunikace probíhají s vědomím sociálních rolí;
- učitelé jsou adekvátně hodnoceni, motivováni v jejich dalším vzdělávání a odborném růstu a vytváří jim pro něj podmínky, mají možnost se účastnit formulace školních pravidel a utváření klimatu školy, ztotožňují se s cíli výuky a výchovy a spolupracují při jejich realizaci, dokáží být flexibilní k množství témat, výuce, výběru vyučovacích metod, často používají interaktivní výuku spolu s její individualizací, která bere na zřetel možnosti žáka; škola je orientována na žáka, na službu žákům, veřejnosti, učitelé využívají různé vyučovací strategie, je v ní pozitivní klima, převládá optimismus, lidský přístup, podpora;
- vyučování je připraveno s jasnými a vhodnými cíli, kterým odpovídá obsah, metody a struktura hodiny, to vše je zahrnuto v kurikulu, výuka navazuje, využívá dosavadních znalostí, jsou připraveny kvalitní pomůcky, materiály, učebnice, případně podpora technikou, hodnocení úspěšnosti žáka probíhá v kontextu jeho dispozic, s vědomím motivace k další práci.¹¹⁶

Psychosociální klima a atmosféru univerzity studenti velmi citlivě vnímají. Často je toto prostředí, kterého se stávají součástí, upevňuje v přesvědčení, že si školu vybrali správně. O tom, zda tomu tak je, či není, podávají reference mladším kolegům, zájemcům o studium. Psychosociální klima školy tedy nepochybně vypovídá o kvalitě školy a o její následné pozitivní prezentaci na veřejnosti.

Schéma na následující straně graficky znázorňuje působení studenta ve školské instituci a s ním související tématické zaměření kvalitativního výzkumného šetření. Výstupy sledují:

- studium oboru adiktologie (výstup 1 a výstup 2 – dotazníky pro studenty 3. ročníku a absolventy studia adiktologie);
- kvalitu výuky adiktologie (výstup 3 – dotazník pro studenty a absolventy);
- strategie, aktivity a osobnostní charakteristiky pedagogů oboru adiktologie (výstup 5 - dotazník pro učitele, absolventy a studenty);

¹¹⁶ HANZELKA, M.; SOUCEK, Z. Vlastní hodnocení školy *In Autoevaluace*, str. 23-25 Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/sb2_AE.pdf

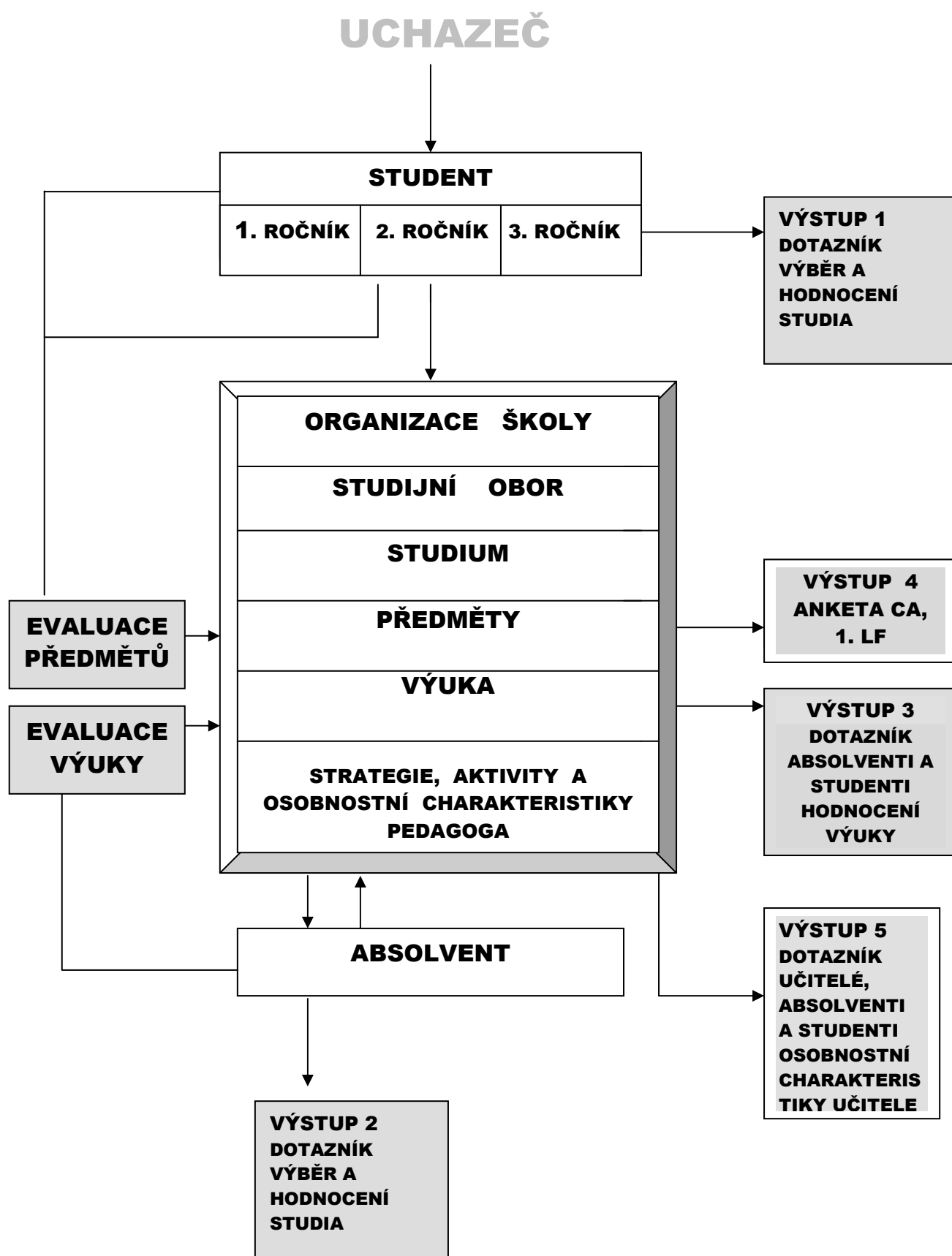

Schéma č. 9: Grafické znázornění výzkumného šetření

4.1 Vstupní část výzkumné zprávy

Teoretický rámec šetření se týká adiktologie, studijního oboru, jehož výuka prezenční formy bakalářského studia byla zahájena v akademickém roce 2005/2006. Uchazeči splnili podmínky dvoukolového přijímacího řízení, složeného z písemného testu (fyzika, chemie, biologie a adiktologie) a osobního motivačního pohovoru, doplněného dobrovolnou písemnou esejí, či výzkumnou prací na adiktologické téma. První studenti i učitelé prošli neznámým, nově konstituovaným vysokoškolským oborem, náročným na organizaci výuky, přípravou studijních materiálů a vším, co souvisí s plynulým průběhem studia.

Výzkumné šetření je zaměřeno na aktéry studia oboru adiktologie – učitele, absolventy a studenty.

1. Porovnává názory studentů a absolventů na výběr studia, v tomto případě jsou předpoklady:

- dostatečná informovanost (Najít informace o nově vzniklém studijním oboru nebývá z počátku pro zájemce o studium snadné, úspěšnost reklamy a propagace se zvyšuje s dobou fungování oboru, s přibývajícími referencemi vytvořenými absolventy, případně studenty, kteří již ve studiu působí);
- motivace k výběru a studiu oboru adiktologie*;
- obecná spokojenost se studiem;
- očekávání studentů a absolventů v kontextu profesního uplatnění.

2. Zkoumá osobnost pedagoga v edukačním prostředí jako jednoho z tvůrců vyučovacího procesu a to z pohledu:

- profesních předpokladů pro práci učitele adiktologie;
- motivace pro práci učitele adiktologie;

* Výběr studia podléhá vnějším vlivům mezi něž patří pověst školy, architektura, historie, které nejsou v přímé souvislosti se studiem a vnitřním vlivům, tj. kultura školy, zahrnující činnost školy, vnitřní organizace, mezilidské vztahy v ní, ochota, vstřícnost spolupracovat a pravdivě a přesně informovat studenty, tedy konkrétním aktivitám osobně se týkajících studentů a majících vliv na jejich obecné hodnocení. Studenti oboru adiktologie jsou motivováni i praktickými zkušenostmi, profesně směřujícími, a tudíž volba studia adiktologie je pro ně prostředek k získání požadované kvalifikace a kvalifikačních kompetencí pro obor v němž již pracovně působí.

- profesních pedagogických a komunikačních strategií (aktivit, které mají vliv na motivaci studentů ke studiu, aktivní zapojení do výuky, spokojenost se studiem a na profesní profil a orientaci absolventa);
- osobnostních charakteristik pedagoga.

3. Hodnotí kvalitu výuky z pohledu studentů a absolventů a podává zpětnou vazbu.

Význam tohoto výzkumného šetření je v tom, že:

- podává první ucelený pedagogický obraz vysokoškolského studijního oboru adiktologie a může být praktickým přínosem pro jeho rozvoj, zlepšení a může nabídnout náměty k inovacím. Komplexně vypovídá o studentech navštěvujících studium, jejich přístupu k informacím o oboru, předchozí praxi, plánování profesní budoucnosti, vyjádření k náročnosti studia, organizaci a k přípravě a vedení přednášek, seminářů a odborných praxí.;
- obsahuje formativní hodnocení, jehož hlavním cílem a smyslem je dát pedagogovi (či katedře) zpětnou vazbu o tom, jakou kvalitu výuka v očích studentů a absolventů má, v čem spočívají klady, zápory, chyby a případně jaké možnosti a přání se s těmito předměty ze strany studentů spojují. Jedná se tedy jednoznačně o způsob jak postupně zlepšovat výuku a vést k jejímu zefektivnění, nikoli k trestání, postihování či omezování pedagogů.¹¹⁷ S kvalitou vzdělávání úzce souvisí profesionalita učitele*;
- zkoumá osobnostní charakteristiku učitele adiktologie, dává nahlédnout na učitele jako autoritu a příklad.

¹¹⁷ Srov. MIOVSKÝ, M. Evaluce výuky na vysokých školách. In. *Sborník Conference Proceedings*, 2004, s. 22.

* V této souvislosti se setkáváme s pojmem profesní standard, který je vyjádřením profesionality učitele, společenského očekávání vzhledem k rolím a pedagogickým dovednostem učitele. Lze jej formulovat jako souhrn profesních kvalit, kompetenčních požadavků, charakteristik klíčových profesních činností, znalostí, hodnot a postojů.

Standard (od něj se odvíjející kvalita) učitele adiktologie je vymezen specifiky a kurikulem oboru a zahrnuje:

- profesní znalosti, vycházející ze základní profesní přípravy učitele;
- profesní dovednosti, didaktické zdatnosti (dovednost diagnostikovat možnosti studentů a vhodné způsoby jejich optimálního rozvoje, motivovat ke studiu předmětu, oboru, poskytovat studentům kvalitní zpětnou vazbu v průběhu učení, zprostředkovávat nové poznatky aktivním způsobem, vytvářet podmínky pro spolupráci studentů v učebních procesech, spolupracovat s kolegy.

vývojem oboru je dán prostor i pro vývoj a inovaci profesních požadavků na učitele adiktologie, a tím i nutnost neustálého vzdělávání, podpořené rostoucími požadavky na učitele, ale i na vzdělávání komplexně, zejména z hlediska potřeb sociálních, kulturních, etnické diverzity i individuálním potřebám studentů.

Klíčové pojmy výzkumného šetření jsou:

hodnocení, charakteristika osobnosti, kvalita výuky, vlastnost, výukový proces.

4.1.1 Cíle výzkumného šetření

- **Porovnat** postoje studentů a absolventů ke studiu, zjistit odlišnosti v názorech na volbu nového studijního programu, jeho postupné změny a vývoj.
- **Zmapovat** individuality studentů adiktologie, jejich zájem o obor, názor na obsahovou část výuky adiktologie z hlediska užitečnosti pro praxi, náročnosti zvládání studijních povinností.
- **Zjistit** náměty a připomínky k mladé výuce adiktologie, která je na počátku budování statutu pevné a stabilní vědecké disciplíny vyučované ve vysokoškolské formě studia.
- **Zhodnotit** prostřednictvím výsledků připravenost, organizovanost a kvalitu dějové stránky vyučování, ochotu a vstřícnost přístupů pedagogů k řešení studijních problémů, vliv osobnosti učitele na formování a budoucí profesní orientaci absolventa.
- **Shromáždit** informace o vyučujících, jejich inspiraci a motivaci pro profesi učitele, specifických činnostech a aktivitách potřebných pro pedagogickou práci, používané metody a prostředky, názory a náměty na osobnostní a profesní rozvoj.
- **Charakterizovat** učitele adiktologie z hlediska kladných i záporných osobnostních vlastností, které jsou citlivě vnímány studenty a absolventy.

Hypotézy

H1: Nejspolehlivějším zdrojem informací o studijních oborech pro studenty i absolventy je internet.

H2: Více absolventů, než studentů přišlo studovat adiktologii po předchozích pracovních zkušenostech.

- H3: Více než 50 % studentů plánuje po ukončení bakalářského studia pokračovat v navazujícím magisterském studiu.
- H4: Alespoň 1/3 respondentů má zájem o práci v Centru adiktologie.
- H5: Studenti i absolventi se shodnou v názoru, že pro jejich profesi jsou nejdůležitější předměty: klinická adiktologie, psychoterapie, metody práce s týmem.
- H6: Studenti i absolventi se stejným dílem shodnou ve vlivu učitele na rozhodování o budoucnost absolventa.
- H7: Studenti i absolventi vnímají uplynulé roky studia jako významnou přípravu pro povolání adiktologa.
- H8: Hlavní motivací k vykonávání profese učitele je stálé pracovní místo.
- H9: Aktivita a samostatnost žáků při výuce je preferovanou metodou ve výuce.
- H10: Nejdiskutovanější charakterovou vlastností je dochvilnost, u níž se projeví největší rozdíly v názorech studentů, učitelů a absolventů.
- H11: Nejméně žádoucí vlastnost, pro vykonávání profese učitele je nadřazenost.

4.1.2 Zkoumaný soubor

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na.

a) **absolventy a studenty 3. ročníku** oboru adiktologie, a to z následujících důvodů:

- jsou to skupiny respondentů s průběhem nebo absolvováním studia bez přerušení;
- jsou schopni hodnotit a podat zpětnou vazbu na kvalitu výuky jednotlivých předmětů i celého oboru, a tím sdělit změny, které v průběhu vývoje studia proběhly;
- mají již vyhraněné představy o své budoucnosti;
- dovedou posoudit postoje učitelů v interpersonálních vztazích, jasně a přímo vyjádřit svoje připomínky a názory, směřující k progresivitě vyučování.

b) **učitele** (interní zaměstnance Centra adiktologie) speciálních odborných adiktologických

předmětů, kteří:

- hrají klíčové role ve výuce od zrodu studijního oboru;
- dovedou hodnotit a mají vliv na kvalitu výuky;
- ovlivňují studenty nejen v přístupu k dílčí částem výuky, ale i v rozhodování o profesní budoucnosti.

Dotazníky	rozesláno	vráceno	výtěžnost (%)
Studenti 3. ročníků	23	18	78,26
Absolventi	38	26	68,42
Učitelé	40	23	57,50
Celkem	101	67	66,34

Tabulka č. 1: Souhrnné údaje o rozeslaných dotaznících

V rámci dotazníkového šetření byli osloveni všichni absolventi, současní studenti 3. ročníku a interní učitelé Centra adiktologie. I přes opakované výzvy se zapojilo do výzkumu 78,26 % studentů (18 z 23), 68,42 % absolventů (26 z 38), 57,50 % učitelů (23 ze 40).

Respondenti	Studenti 3. ročníků				Absolventi				Učitelé			
	Muži		Ženy		Muži		Ženy		Muži		Ženy	
Pohlaví	2	11,11%	16	88,89%	2	7,6%	24	93,31%	17	73,92%	6	26,08%
Celkem	44								23			
Respondenti	Studenti 3. ročníků				Absolventi				Učitelé			
	n_{is}		%		n_{iA}		%		n_{iU}		%	
21 – 25 roků	14		77,78		9		34,62					
26 - 28 roků	4		22,23		16		61,53					
28 a více roků	0		0		1		3,85					
25 – 35 roků									12		57,18	

36 – 45 roků					6	26,09
46 a více roků					4	17,39
Nevyjádřeno					1	4,35

Tabulka č. 2: Identifikační údaje o respondentech (dotazník A)

Výzkumného šetření se z řad studentů a absolventů zúčastnilo 44 respondentů:

18 studentů 3. ročníku z toho 88,89 % (16) žen a 11,11 % (2) mužů, 77,78 % (14) studentů ve věkové hranici 21-25 roků, 22,23 % (4) ve věkové hranici 26-28 roků.

26 absolventů 93,31 % (24) žen a 7,69 % (2) mužů ve věkové hranici 22-25 – 34,62 % (9), věkové hranici 26-28 roků 61,53 % (16) a nejmenší zastoupení měla věková hranice 28 a více roků 3,8 % (1).

23 respondentů z řad interních učitelů Centra adiktologie. Z toho 26,08 % (6) žen a 73,91 % (17 mužů). 57,18 % (12) respondentů se pohybuje ve věkové hranici 25-35 roků, 26,09 % (6) ve věkové hranici 26-45 roků, 17,39 % (4) respondentům je více než 46 roků a 1 (4,35 %) se k věku nevyjádřil.

4.1.3 Výzkumné metody

Na základě získaných teoretických poznatků byla zvolena kvantitativní metoda **dotazníkového šetření**. Jak popisuje Pelikán, podstatou **dotazníku** je zjištění dat, informací o respondentovi, ale i jeho postojů k problémům. Spočívá v jednoznačné formulaci otázek, kterou neovlivňují emoce dotazovaného a v možnosti hromadného počítačového zpracování. Ačkoliv nevýhodou dotazníkové metody je subjektivita výpovědí a především přesnost vymezených otázek a variant odpovědí striktně omezuje prostor pro odpovědi respondenta, (je také možné, že respondent neporozumí položeným otázkám nebo neodpoví pravdivě), vyšla dotazníková metoda jako nejvýhodnější nejen vzhledem k výzkumnému záměru, ale i z důvodu získání potřebných informací ve velmi krátké době.¹¹⁸

Byly vytvořeny 3 specificky zaměřené dotazníky určené pro studenty, absolventy a učitele. Při sestavování dotazníků byla pečlivá pozornost věnována tvorbě otázek, zejména

¹¹⁸ Srov. PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2007, s. 105

po jazykové stránce, aby byly jasné a srozumitelné, formulovány neutrálně, a respondentů neodpuzovaly¹¹⁹. V dotaznících byly použity otázky uzavřené – umožňující volit z několika alternativních odpovědí; polouzavřené – do nich, kromě volby z nabízených variant, respondent doplňoval i vlastní odpověď; otevřené – s prostorem pro volné slovní vyjádření. **Struktura jednotlivých dotazníků** spočívala v úvodním dopisu (viz přílohy 9 a 12) obsahujícím oslovení, stručné informace o tazateli, důvodu a druhu jeho výzkumu, ujištění o dodržení anonymity údajů, pokynů k vyplňování a vrácení dotazníku, poděkování;

Hlavní část s baterií otázek **pro studenty 3. ročníků**, (viz příloha 10) byla rozdělena do jednotlivých sekcí podle zkoumané tematiky:

- A. Identifikace;
- B. Výběr oboru studia;
- C. Plány do budoucnosti;
- D. Obecné hodnocení studia adiktologie;
- E. Hodnocení přednášek, seminářů, praktických cvičení, praxe;
- F. Charakterové vlastnosti učitele adiktologie.

Dotazník **pro absolventy** (viz příloha 11) obsahoval shodnou baterii otázek s detailními úpravami časování ve znění otázek. Změna názvu sekce C je způsobena současným působením absolventů v praxi (neptá se na plány do budoucnosti):

- A. Identifikace;
- B. Výběr oboru studia;
- C. Současnost;
- D. Obecné hodnocení studia adiktologie;
- E. Hodnocení přednášek, seminářů, praktických cvičení, praxe;
- F. Charakterové vlastnosti učitele adiktologie.

Pokud se otázky v dotazníku **pro učitele** (viz příloha 13) v některé sekci lišily od dotazů pro studenty a absolventy, byla sekce označena odlišným písmenem. Finální podoba dotazníku pro učitele je tedy tato:

- G. Identifikace;
- H. Inspirace pro profesi učitele z minulosti;
- I. Motivace, kompetence pro práci učitele adiktologie;

¹¹⁹ Srov. Pelikán, 2007, s. 106

J. Činnosti, strategie a aktivity učitele adiktologie;

E. Hodnocení přednášek, seminářů, praktických cvičení, praxe (sebehodnocení);

F. Charakterové vlastnosti učitele adiktologie.

Původně měl dotazník asi o 1/3 otázek více. Předvýzkumem, který se konal na jaře 2009, byla zjištěna frekvence odpovědí a zredukován počet otázek do konečné podoby dotazníku.

Vzhledem k tomu, že diplomová práce je považována za pilotní studii oboru adiktologie & pedagogika, je v ní proveden detailní výzkum osobnostních charakteristik interních pedagogů. Dotazník pro tuto charakteristiku představuje souhrn 28 kladných lidských vlastností, z nichž absolventi i studenti vybírali ty, které považují ze svého hlediska za důležité, jak chtějí učitele vidět a jaký by měl být, aby si u nich získal obdiv a úctu, zaujetí pro výuku (výběr byl omezen na maximálně 5 vlastností). Učitelé stejný výběr použili nejen k představám o tom, jaký by učitel měl být, ale také k vlastní osobnostní charakteristice. V této oblasti zkoumání a ve výzkumu kvality výuky byl zvolen způsob triangulace, která zaručuje diverzitu pohledů na zkoumanou otázku*.

Soubor kladných charakterových vlastností, byl zjištěn předvýzkumem, volným vyjádřením respondentů (s omezením 5 vlastností na jednoho dotazovaného). Účastníci předvýzkumu nejsou součástí výzkumného šetření.

Pro úplnost bylo provedeno i hodnocení negativních stránek učitele. Souhrn 16 negativních vlastností je sestaven z odpovědí studentů a absolventů adiktologie na otázku: *S jakými negativními vlastnostmi učitelů jste se v průběhu studia setkali? (maximálně 3 vlastnosti)*. Učitelům byl na toto téma položen dotaz: *Vyjmenujte povahové vlastnosti, které by učitel v žádném případě mít neměl? (maximálně 3 vlastnosti)*.

Negativní vlastnosti v nabídce byly jednak zjištěny předvýzkumem jednak doplněny respondenty.

Dotazníky byly zcela anonymní, za předpokladu, že čím snazší bude manipulace s dotazníkem a jeho odesláním, tím větší bude návratnost, byly rozesílány e-mailem jednotlivě, každému respondentovi zvlášť. K zajištění anonymity byla vytvořena speciální

* Tato idea pochází z teorie mapování, kdy se používá několik bodů k určení polohy jednoho místa. Triangulace je jednou z alternativ validity sebraných dat. Tímto způsobem nám bylo umožněno podívat se na zkoumaný problém z několika perspektiv. Z pohledu studenta, absolventa a učitele. Hlavním cílem je zjistit, jaká je míra spokojenosti či nespokojenosti studentů a absolventů s výukou v porovnání s vyjádřením učitelů a shromáždit podněty pro případné změny směrem k vyšší kvalitě.

schránka sberdat@seznam.cz, heslo: ff2009, odkud mohli respondenti odesílat svoje vyplněné dotazníky na uvedenou adresu. I v této schránce byl dotazník umístěn.

4.1.4 Zpracování výzkumného materiálu

Identifikační údaje z dotazníku – sekce A tvoří tabulku č. 4 na str. 71-72, vytvořená v aplikaci Word, a jsou součástí popisu výzkumného vzorku.

Data z polouzavřených a uzavřených otázek sekcí B, C, D byla přehledně shromážděna do tabulek vytvořených v aplikaci Word a vyhodnocena.

PÍSMENO. NÁZEV TÉMATICKÉ SEKCE

Přesné znění otázky z dotazníku	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{ia}	%
alternativa odpovědi k výběru	počet studentů, kteří volili tuto odpověď	procentuální vyjádření	počet absolventů, kteří volili tuto odpověď	

Vzor popisné tabulky:

Tabulka č. Vzor vyhodnocení odpovědí z uzavřených a polouzavřených otázek

U názvu tabulky je v závorce uvedena sekce a číslo otázky, které se hodnoty v tabulce týkají – např. **X 33** (sekce X - otázka 33)

Odpovědím na otázky sekce E, týkající se hodnocení přednášek, seminářů, praktických cvičení a praxe, respondenti přiřazovali hodnoty odpovědi, v následující číselné škále:

Ano 1 2 3 4 5 Ne

Vyznačení na škále byly přiděleny body:

Ano 5 bodů 4. body 3 body 2 body 1 bod 0 bodů

Otázky sekce F - charakterové vlastnosti vybírali respondenti z předem připravené nabídky, byly vyhodnoceny podle počtu zaznamenaných odpovědí. Pro zpřehlednění byly sestaveny do Excelových tabulek a zpracovány podle četností odpovědí náležejících jednotlivým vlastnostem dle skupin respondentů.

B. VÝBĚR OBORU STUDIA

Kde jste se dozvěděl/a o studiu adiktologie?	studenti		absolventi	
	n_{is}	%	n_{iA}	%
Noviny, TV (sdělovací prostředky)	4	22,22	0	0
Internet (Google, Seznam)	6	33,33	4	15,39
Informace od známých	0	0	4	15,39
Webové stránky 1.LF	0	0	2	7,69
Webové stránky Centra Adiktologie	0	0	8	30,77
Jiný zdroj (Jaký?)	8	44,44	8	30,77

Tabulka č. 3: Souhrn využití zdrojů pro získání informací o studiu adiktologie

(dotazník B 1)

Aby se studenti dozvěděli o možnostech studia adiktologie, využili k hledání informací z 22,22 % (4) noviny, zejména Učitelské noviny, internet 33,33 % (6) respondentů. Jiným, nejvíce (8) 44,44 % zastoupeným informačním zdrojem je příležitostná práce, streetworkerů v Drop-inu, v primární prevenci atd. kde již před zahájením studia studenti získávali první pracovní zkušenosti.

Absolventi noviny k získávání informací nevyužili, ale obraceli se na internet 15,39 % (4) a v tomtéž objemu získali informací od svých známých. Stránky Centra adiktologie

znalo 30,77 % (8) respondentů z jejich řad, stejné množství jich získalo informace z kontaktů od svého zaměstnavatele. Na webových stránkách 1. LF našlo informaci o studiu 7,69 % (2) respondentů.

Absolvoval/a jste pracovní praxi před nástupem ke studiu?	studenti		absolventi	
	n_{IS}	%	n_{IA}	%
Žádná, příchod přímo ze střední školy	4	22,22	14	53,84
Pouze brigády	2	11,11	1	3,85
Ano, již částečné pracovní zkušenosti	12	66,67	11	42,31
Nevyjadřeno	0	0	0	0

Tabulka č. 4: Absolvování pracovní praxe před nástupem ke studiu (dotazník B 2)

K prezenčnímu studiu adiktologie se předchozí praxe nepožaduje, ale prokazuje se zájem o studium adiktologie. Šetřením se podařilo zjistit, že: přímo ze střední školy nastoupilo do prezenčního studia 22,22 % (4) studentů, 11,11 % (2) z nich se příležitostně účastnilo brigád, 66,67 % (12) studentů již mělo zkušenosti s pracovním poměrem.

53,84 % (14) absolventů nastoupilo ke studiu ze střední školy, 3,85 % (1) se před zahájením studia příležitostně zúčastňovalo brigád a 42,31 % (11) absolventů již mělo pracovní zkušenosti.

Co Vás přimělo studovat obor adiktologie?	studenti		absolventi	
	n_{IS}	%	n_{IA}	%
Oddálení nástupu do zaměstnání	0	0	0	0
Přirozená potřeba vzdělání v jakémkoliv oboru	2	11,11	6	23,08
Získání znalostí v oboru o který mám skutečně zájem	13	72,22	12	46,15
Vlastní zkušenost s užíváním návykových látek (alkohol, nikotin...)	3	16,67	4	15,39
Jiný důvod	0	0	4	15,39

Tabulka č. 5: Důvody ke studiu adiktologie (dotazník B 3)

Nejčastějším důvodem 72,22 % (13) studentů a 46,15 % (12) absolventů pro studium adiktologie je skutečný zájem o obor. To se potvrzuje již v přijímacím řízení, osobní pohovor na motivační téma, a také samostatná dobrovolná písemná práce, kterou studenti komisi předkládají, svědčí o tom, že opravdu chtějí získat znalosti v oboru, který je pro ně prioritou. Přirozená potřeba vzdělání – 11,11 % (2) studentů a 23,08 % (6) absolventů. Vlastní zkušenost s užíváním návykových látek přivádí ke studiu adiktologie 16,67 % (3) studentů, 15,39 % (4) absolventů. 15,39 % absolventů (4) má ke studiu ještě jiné důvody, těmi jsou: zájem široké veřejnosti o problematiku závislostního chování, spojenou s mýty, stereotypy, stigmatizací klientů a drogovou politikou v ČR, vhodné doplnění vysokoškolského vzdělání pro obor, který je již aktivně nebo plánovitě středem zájmu posluchačů.

C. PLÁNY DO BUDOUCNOSTI

Jakou činností se plánujete zabývat v nejbližší době po absolvování bakalářského studia?	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{ia}	%
Prezenční navazující magisterské studium adiktologie	9	50,00	4	18,39
Studium jiného oboru a práce současně	5	27,78	18	69,23
Práce v oboru	2	11,11	4	15,39
V tomto směru není ještě jasná představa	2	11,11	0	0

Tabulka č. 6: Plánované (pro absolventy současné) pracovní nebo studijní aktivity po absolvování bakalářského studia (dotazník C 1)

Navazující magisterské studium adiktologie, které se otevírá na 1. LF UK poprvé v akademickém roce 2010/2011 bude jedinečnou příležitostí k plynulému pokračování v plnění studijních povinností stejného oboru pro 50 % (9) respondentů z řad nynějších studentů, studovat a současně pracovat plánuje jich plánuje 27,78 % (5), pouze pracovat se chystá 11,11 % (2). Prozatím o své nejbližší budoucnosti po absolvování bakalářského studia nemá jasnou představu ještě 11,11 % (2) studentů.

Absolventi příležitost k pokračování v navazujícím magisterském studiu adiktologie neměli, jejich cesty se rozešly do příbuzných oborů na jiné fakulty a katedry např. sociální práce, sociální pedagogika, antropologie a genetika, všeobecné lékařství, a to v celkovém

počtu 18,39 % (4), 69,23 % (18) absolventů zvolilo studium při zaměstnání, pouze práci v oboru se zabývá 15,39 % (4) absolventů.

V jaké oblasti byste chtěl/a v budoucnu pracovat?	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{iA}	%
Primární péče (péče o komunity)	2	11,11	8	30,77
Prevence	4	22,22	6	23,08
Sociální práce	5	27,78	12	46,15
Školství	2	11,11	0	0
Centrum Adiktologie	3	16,67	0	0
Prozatím si nedovedu představit	2	11,11	0	0

Tabulka č. 7: Plánované (pro absolventy současné) pracovní zaměření po absolvování studia (dotazník C 2)

Studenti plánují rozvíjet svoje praktické zkušenosti z 11,11 % (2) v oblasti primární péče a péče o komunity, 22,22 % (4) prevence; 27,78 % (5) v sociální práci, 11,11 % (2) zamýšlí předávat svoje vědomosti ve školství a 16,67 % (3) má zájem pracovat přímo v Centru adiktologie, 11,11 % (2) nemá jasnou představu o budoucím pracovním zaměření.

Absolventi plánují rozvíjet svoje praktické zkušenosti z 30,77 % (8) v oblasti primární péče a péče o komunity, 23,08 % (6), prevence; 46,15 % (12) již pracuje v oblasti sociální práce.

Uved'te předměty (maximálně 3), které Vás nejvíce vybavily pro Vaši profesi. (Seřad'te dle významnosti stupnicí 1-3 (č.1 = první v úrovni významnosti))	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{iA}	%
Bakalářský proseminář	0	0	12	46,15
Historie užívání návykových látek	4	22,22	0	0
Klinická adiktologie	12	66,67	21	80,77
Kriminologie	3	16,67	7	26,92
Metodologie výzkumu v adiktologii a epidemiologii	1	5,56	0	0
Metody práce s týmem	0	0	8	30,77

Motivační rozhovor	2	11,11	16	61,54
Právní normy a minimum	2	11,11	12	46,15
Psychiatrie	2	11,11	4	15,39
Psychoterapie	9	50	18	69,23
Sociálně–psychologický poradenský výcvik	0	0	6	23,08
Sociální práce a politika	9	50	9	34,62
Systém léčebné péče	16	88,89	4	15,39
Závislosti na tabáku	0	0	10	38,46

Tabulka č. 8: Seznam předmětů, které studenty nejvíce vybavily pro profesi (dotazník C 3)

Odborné předměty jsou tematicky zaměřené na oblast pomáhajících profesí a práce s klientem a formují studenta k následnému rozhodnutí pro působení v pracovní praxi. Z přehledu je na první pohled patrné, které předměty ovlivňují významnou měrou zájem studentů i absolventů a směřují je na plánovanou profesní, či další studijní dráhu.

Má podle Vás vliv na rozhodování o Vaší budoucnosti i osobnost pedagoga? (Pokud ano, jaký?)	studenti		absolventi	
	n_{IS}	%	n_{IA}	%
Ano	18	100,00	10	38,46
Ne	0	0	16	61,54
Nevyjádřeno	0	0	4	15,39

Tabulka č. 9: Vliv osobnosti pedagoga na profil absolventa (dotazník C 4)

V této otázce se studenti od absolventů svými odpověďmi nejvíce odlišili. 100 % studentů uvedlo, že vliv pedagoga na budoucí profil absolventa je významný, motivuje.

Absolventi tento pohled nemají. 38,64 % (10) se jich vyjádřilo pro motivaci učitelem, ale 61,54 % (16) tvrdí, že je vyučující nijak neovlivnil. 15,39 % (4) se nevyjádřilo.

D. OBECNÉ HODNOCENÍ STUDIA ADIKTOLOGIE

Jak náročné je studium adiktologie z hlediska zvládnání studijních povinností?	studenti		absolventi	
	n _{IS}	%	n _{IA}	%
Snadno zvládnutelné	0	0	2	7,69
Zvládnutelné	9	50,00	10	38,46
Obtížně zvládnutelné	8	44,44	6	23,08
Velmi obtížně zvládnutelné	0	0	6	23,08
Jiné hodnocení	1	5,56	2	7,69

Tabulka č. 10: Náročnost studia adiktologie z hlediska zvládnání studijních povinností
(dotazník D 1)

Studium adiktologie je náročné, z hlediska počtu předmětů je velmi obsáhlé, přesto svým tématickým zaměřením v dnešní době podle počtu zájemců o studium atraktivní a hlavně perspektivní. Dle výsledků respondentů z řad studentů – 50 % (9) je studium zvládnutelné z hlediska plnění studijních povinností a tedy i plynulosti průběhu studia, pro 44,44 % (8) je obtížně zvládnutelné. 5,56 % (1) respondentů hodnotí jinak. Považují za zvládnutelné adiktologické odborné předměty, které odpovídají zájmu studentů. Studijní plán však obsahuje i lékařské předměty (anatomii, fyziologii aj.), které sdílejí ve výuce všechny nelékařské zdravotnické obory.

Absolventi hodnotí studium 7,69 % (2) jako snadno zvládnutelné, 38,46 % (10) zvládnutelné, 23,08 % (6) obtížně zvládnutelné, 23,08 % (6) velmi obtížně zvládnutelné a 7,69 % (2) hodnotí jinak bez bližší specifikace.

Jste spokojen/a s odbornou praxí? Pokud ne, proč?	studenti		absolventi	
	n _{IS}	%	n _{IA}	%
Určitě ano	18	100,00	19	73,08
Ano	0	0	5	19,23
Spíše ne	0	0	2	7,69

Ne	0	0	0	0
----	---	---	---	---

Tabulka 11: Spokojenost s odbornou praxí (dotazník D 5)

Studenti jsou s odbornou praxí naprosto spokojeni 100 % (18). Volně ke svým odpovědím doplňují požadavek delší praxe, než je nabízená, rádi by absolvovali více exkurzí do různých nízkoprahových zařízení.

Absolventi svoji spokojenost s praxí hodnotí 73,19 % (19) určitě ano; 19,23 % (5) ano; 7,69 % spíše ne.

Jste spokojen/a s prostředím a technickým vybavením učeben?	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{IA}	%
Určitě ano	0	0	0	0
Ano	18	100,00	17	65,38
Spíše ne	0	0	9	34,62
Ne	0	0	0	0

Tabulka č. 12: Spokojenost s prostředím a technickým vybavením učeben (dotazník D 2)

Prostředí výuky, vybavení učeben odpovídá požadavkům výuky, o čemž podává přesvědčivý důkaz 100 % (18) studentů. Absolventi hodnotili 65,38 % (17) ano, ne zcela v pořádku jim prostředí a vybavení učeben připadá ze 34,62 % (9).

Jste spokojen/a s vedením výuky?	studenti		absolventi	
	n _{is}	%	n _{IA}	%
Určitě ano	1	5,56	0	0
Ano	17	94,44	21	80,77
Spíše ne	0	0	5	19,23
Ne	0	0	0	0

Tabulka č. 13: Spokojenost s vedením výuky (dotazník D 3)

S vedením výuky je určitě spokojeno 5,56 % (1) studentů, spokojeno 94,44 % (17) studentů a 80,77 % (21) absolventů, spíše nespokojeno 19,23 % (5) absolventů.

Přípravu pedagogů na výuku, vedení jejich přednášek a seminářů hodnotíte většinou...	studenti		absolventi	
	n_{is}	%	n_{iA}	%
Výborně	7	38,89	2	7,69
Velmi dobře	11	61,11	17	65,38
Dobře	0	0	7	26,92
Nedostatečně	0	0	0	0

Tabulka č. 14: Hodnocení přípravy pedagogů na výuku, vedení jejich přednášek a seminářů
(dotazník D 4)

Studenti považují přípravu učitelů za výbornou z 38,89 %, (tj. 7 studentů), velmi dobře připravenou z 61,11 % (tj. 11).

Absolventi hodnotí přípravu učitelů na výbornou z 7,69 % (2), velmi dobrou 65,38 % (17) absolventů a dobře 26,92 % (7).

Uplynulé roky studia vnímáte jako...	studenti		absolventi	
	n_{is}	%	n_{iA}	%
Nepodstatné	0	0	0	0
Příjemně strávené chvíle s vrstevníky	8	44,44	10	38,46
Užitečné využití volného času	5	27,78	7	26,92
Významnou přípravu pro povolání pomáhajících profesí	5	27,78	7	26,92
Rozhodující pro plánování budoucí profese a kariéry	0	0	2	7,69
Jiné hodnocení	0	0	0	0

Tabulka č. 15: Vnímání uplynulých roků studia (dotazník D 6)

V hodnocení uplynulých let studia se absolventi i studenti ve většině případů shodují. Považují je za příjemně strávené chvíle s vrstevníky studenti 44,44 % (8), absolventi 38,46 %

(10). Užitečným využitím volného času je pro 27,78 % (5) studentů, 26,92 % (7) absolventů. Za významnou přípravu pro povolání adiktologa považuje toto studium 27,78 % (5) studentů a 26,92 % (7) absolventů. Rozhodující pro plánovanou budoucí profesi a kariéru je studium pro 7,69 % (2) absolventů.

Doporučil/a byste toto studium svým známým?	studenti		absolventi	
	n_{IS}	%	n_{IA}	%
Ano	18	100,00	26	100,00
Ne	0	0	0	0

Tabulka č. 16: Doporučení studia adiktologie přátelům a známým (dotazník D 7)

Studentská léta znamenají nejen veselé, příjemné zážitky, chvíle strávené s vrstevníky, ale také plnění množství povinností, setkávání s pedagogy různých odborností, povah i nároků. Znamená i stres, obavy z neúspěchu. Studiu oboru adiktologie to na vážnosti a významnosti neubírá. 100 % respondentů obou kategorií by jej spolehlivě doporučilo svým známým.

Dotazník D 8: Změnil/a byste něco? (Co a jak?)

Otázka s možností volného vyjádření vytvořila prostor pro širší hodnocení celého průběhu studia zpětně, tak, jak je vidí ze svého pohledu, buď současného nebo bývalého studenta. Bez povšimnutí by neměly zůstat připomínky k výuce „nepopulárního“ společného kmene všeobecných předmětů, téměř všichni respondenti apelují na snížení počtu hodin (počet hodin je dán akreditací a lze je změnit cca o 20 %). Na úkor této výuky (náročné až vyčerpávající) postrádají studenti přednášky adiktologických odborníků, rovněž tak by podobným způsobem ztrátili poslední semestr studia. V prvním roce zahájení výuky studenti postrádali informovanost a tím i zmírnění chaosu v organizaci studia, určování prerekvizit s dostatečným časovým předstihem apod., vstřícnější přístup pedagogů. Obor se však stále vyvíjí, s ním i organizace výuky, upevnění zázemí, technické vybavení. Postupná rekonstrukce budov 1. LF UK způsobila nedostatek učeben, proto bylo nutné uchýlení se k náhradnímu, někdy provizornímu řešení (židle bez stolů). Studenti by však kromě dovybavení učeben nábytkem, uvítali začleňování do reálného výzkumu, což by jim umožnilo

excelovat již během studia i na výzkumném poli. Zcela prozaický požadavek, ale zcela zásadní, je dodržování začátku výuky ve stanovenou dobu.

G. KVALIFIKAČNÍ PŘEDPOKLADY UČITELE ADIKTOLOGIE

Tato oblast je zařazena do empirického šetření se záměrem zjistit *odbornou složku* vycházející z původní vysokoškolské přípravy a *profesní složku* – týkající se praktických zkušeností plynoucích z pedagogické praxe a dalšího rozvoje profese.

Výběr pedagogických pracovníků pro adiktologii byl proveden na základě *klíčových kvalifikací* zmíněných v kapitole 1.2 str. 26, jejichž podstatou je vzdělání, odbornost, praktické zkušenosti v oboru adiktologie, pedagogická činnost.

Počáteční profesní VŠ příprava	n _{iu}	%
UK filozofická fakulta	4	17,39
UK lékařská fakulta	2	8,70
UK pedagogická fakulta	2	8,70
UP filozofická fakulta	8	34,78
UP lékařská fakulta	1	4,35
UP pedagogická fakulta	3	10,71
MU (blíže neuvedeno)	2	8,70
Policejní akademie	1	4,35

Tabulka č. 17: Profesní VŠ příprava učitelů adiktologie – souhrn (dotazník G)

Vzdělání - většina pedagogů Centra adiktologie jsou psychologové. Svoji profesní přípravu zahajovali na filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci – 34,78 % (8), filozofické fakultě Univerzity Karlovy – 17,39 % (4), pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci – 10,71 % (3), na lékařských fakultách Univerzity Karlovy – 8,70 % (2), pedagogické fakultě UK – 8,70 (2), na Masarykově univerzitě v Brně studovalo 8,70 % (2) a absolventem Policejní akademie je 1 (4,35 %).

Nynější profesní zaměření	n_{iu}	%
Klinická adiktologie	4	17,39
Kriminologie	2	8,70
Právo	2	8,70
Psychiatrie	2	8,70
Psychologie	8	34,78
Psychoterapeut	4	17,39
Jiné	1	4,35

Tabulka č. 18: Souhrn současného profesního zaměření učitelů adiktologie (dotazník G)

Odbornost - učitelé oboru adiktologie působí na pozicích odpovídajících pomáhajícím profesím se zaměřením na: klinickou adiktologii 4 (17,39 %) respondenti, kriminologii 2 (8,70 %), právo 2 (8,70 %), psychiatrii 2 (8,70 %), psychologii 8 (34,78 %), psychoterapii 4 (17,39 %). Pedagogičtí pracovníci rozvíjejí soustavně svoje poznatky a schopnosti z vedení výuky, vedení samotné výzkumné činnosti studentů a diplomových a dizertačních prací i díky působení na zahraničních stážích. Vlivem postgraduálního studia v oboru soustavně zvyšují svůj odborný růst a v důsledku toho přispívají k zabezpečení kvalitního studia oboru adiktologie.

Vykonáváte kromě pedagogické praxe ještě jinou? (Pokud ano, jakou?)	n_{iu}	%
Ano	23	100
Ne	0	0

Tabulka č. 19: Vedlejší pracovní úvazek (dotazník I 2)

Praktické zkušenosti v oboru adiktologie - odpověď ano – ne v tomto případě postačí. Nebylo předmětem detailního zkoumání zjišťovat, délku, či pravidelnost dalších úvazků učitelů, ale chtěli jsme vědět, zda nějaké mají, neboť dokladují jejich odbornost v praktickém působení i mimo univerzitu. Všichni učitelé adiktologie provozují praxi v oboru svého

původního VŠ vzdělání. Ve výčtu zazněla povolání: lékař, psychiatr, psycholog, psychoterapeut, supervizor, lektor odborných kurzů, odborný ředitel programů občanského sdružení, které poskytuje ucelený systém adiktologických služeb, vědec, výzkumník, jednatel společnosti, podnikatel. Práce s klienty, v komunikaci obecně, v podnikání, výuka v IPVZ (Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví), výuka na PA ČR, systému drogové politiky na národní a mezinárodní úrovni, rozvoj občanské společnosti.

Délka pedagogické praxe	n_{iu}	%
1-5 let	7	30,43
6 a více let	16	69,57

Tabulka č. 20: Délka pedagogické praxe (dotazník G)

Pedagogická činnost v délce 1 – 5 let má za sebou 7 (30,43 %) respondentů, 6 a více let 18 (69,57 %). Výsledky uvedené v tabulkách č. 20 – 22 dokazují, že učitelé adiktologie splňují *klíčové kvalifikace* pro svoji práci. Zároveň jsou předpokladem kvalitní výuky z odborného i praktického hlediska, mají schopnost integrovat odborné znalosti, informační a komunikační technologie do své profesionální činnosti a zodpovídají za svůj profesionální rozvoj.

H. INSPIRACE PRO PROFESI UČITELE Z MINULOSTI

Existuje ve Vašich vzpomínkách pedagog, který Vás něčím inspiroval, ovlivnil?	n_{iu}	%
Ano	23	100
Ne	0	0

Tabulka č. 21: Existence pedagoga ve vzpomínkách (dotazník H 1)

100 % (23) respondentů potvrdilo, že osobnostní charakteristika učitele hraje významnou roli ve vzpomínkách žáků a má vliv jejich budoucí rozvoj. Vykonávání profese učitele vyžaduje pevné rozhodnutí, jehož původ může pramenit v minulosti. Představy o práci

učitele pocházejí z předchozího vlastního vzdělávání, jehož se učitelé zúčastnili ještě jako žáci. Setkali se s různými způsoby vyučovacího procesu, mnoha učiteli a často se vžívali do jejich rolí s představami o své vlastní výuce.

Pokud ano, jaké vlastnosti jste u něj obdivoval?	Pořadí	Četnost	Kumulat. četnost	Relativ. četnost	Relativ. kumul. četnost
Umění vytvořit z poznatků smysluplný celek	1	44	44	12,75 %	12,75
Opravdovost, autentičnost	2	43	87	12,46 %	25,21
Laskavost	3	38	125	11,01 %	36,22
Zájem o studenta (žáka)	4	32	157	9,28 %	45,50
Profesionalita projevu	5	31	188	8,98 %	54,48
Odborná příprava a vzdělání	6	29	217	8,40 %	62,88
Trpělivost	7	28	245	8,12 %	71,00
Tolerance	8	24	269	6,96 %	77,96
Pracovitost	9	16	285	4,64 %	82,60
Přísnost, ale spravedlivost	10	14	299	4,06 %	86,66
Lidskost	11	11	310	3,19 %	89,85
Otevřenost	12	10	320	2,90 %	92,75
Odvaha	13	9	329	2,60 %	95,35
Empatie	13	9	338	2,60 %	97,95
Charizma	14	7	345	2,05 %	100 %
		345		100 %	

Tabulka č. 22: Žebříček osobnostních vlastností dle respondentů (dotazník H 2)

Vliv učitele na rozhodnutí žáka o budoucí profesi je rozšířen o možnost vyjádření, čím dokáže okouzlit učitel své studenty natolik, že jdou v jeho šlépějích. Tabulka přináší souhrn charakteristických vlastností, které zaujaly respondenty na svém bývalém učiteli natolik, že na něj nikdy nezapomněli, kromě pozitivních se mohou vybavit i negativní vzpomínky na učitele, je jim taktéž věnována pozornost. Respondenti měli kromě nabídky možnost vyjádření vlastního názoru na osobnostní vlastnosti svého učitele. Vyjmenovali vždy 5 vlastností a očíslovali je od 1 do 5. Pro účely statistického zpracování byly přiřazeny body:

1. místo = 5 bodů, 2. místo = 4 body, 3. místo = 3 body, 4. místo = 2 body, 5. místo = 1 bod.
 Vyhodnocením vzniklo pořadí uvedené v předchozí tabulce.

Do jaké míry splňujete tyto pozitivní charakteristiky?	n_{iu}	%
Vůbec nesplňuji	0	0
Částečně splňuji	19	82,61
Většinu splňuji	4	17,39
Kompletně splňuji	0	0

Tabulka č. 23: Míra splnění pozitivních vlastností bývalého učitele (dotazník H 3)

82,61 % (19) učitelů je přesvědčeno, že jen částečně splňuje vlastnosti, jež u svých vzorů obdivovali, 17,39 % (4) tvrdí, že splňují většinu.

Existuje ve Vašich vzpomínkách učitel, který ve Vás zanechal negativní vzpomínky?	n_{iu}	%
Ano	21	91,30
Ne	2	8,70

Tabulka č. 24: Existence učitele, který zanechal negativní vzpomínky (dotazník H 4)

Učitelé však mohou zanechat i negativní vzpomínky, což se potvrdilo u 91,30 % (21) dotazovaných, 8,70 % (2) odpovědělo, že takového učitele nezná, nebo na něj zapomněli.

Do jaké míry se podobáte svému učiteli v negativním smyslu?	n_{iu}	%
Vůbec	21	91,30
Částečně	2	8,70
Většinu	0	0
Kompletně	0	0

Tabulka č. 25: Míra splnění negativních charakteristik bývalého učitele (dotazník H 5)

Každý člověk oplývá kladnými i zápornými vlastnostmi. Je jen na něm, do jaké míry si je dokáže přiznat, případně pracovat na jejich odstranění nebo je alespoň omezovat. V negativním slova smyslu se nepodobá svému učiteli 91,30 % (21) respondentů, 8,70 % (2) sebekriticky přiznává, že částečně ano.

I. MOTIVACE A KOMPETENCE PRO PRÁCI UČITELE ADIKTOLOGIE

Potřeby	Odpovědi respondentů	n _{iu}	Pořadí/ %
Sebeaktualizace	„Mám příležitost rozvíjet nejen nový obor, ale i sebe“ Možnost postgraduálního studia v zahraničí (3 výroky) Využití nabytých zkušeností ve snaze zlepšovat kvalitu výuky „Z lásky k oboru, hodně jsem dostal, mám potřebu také něco vrátit“ Inspirace pro výzkum (2 výroky) Tvořivá, pestrá práce (3 výroky) Možnost utřídit si myšlenky	12	1/52,17
Uznání	Úspěšný rozvoj nového oboru. Profesní růst. (2 výroky) Prestiž ¹²⁰ akademického pracovníka (2 výroky) Uznání kvalitní pedagogické práce.	6	2/26,09
Sociální potřeby	Pracovní kolektiv (spolehlivost kolegů). Důvěra vedení	2	3/8,70
Potřeba bezpečí	Stálé, jisté pracovní místo.	2	4/8,70
Fyziologické	Spravedlivá odměna.	1	5/4,35

Tabulka č. 26: Žebříček motivace respondentů k práci učitele seřazené dle Maslowovy hierarchie potřeb

¹²⁰ Dle Průchy je prestiž pojem z oblasti hodnotových soudů a v češtině má význam „vážnost“, „významnost“, „důležitost“. Posuzování či přesněji přisuzování prestiže může být orientováno jak na jednotlivce, tak na celé sociální skupiny.¹²⁰ Dle škály prestiže povolání jsou docenti, profesori na VŠ na 3. místě za lékaři a ministry. Toto hodnocení vyplývá z výzkumů prováděných v ČR v roce 1993.

Záměrem zkoumání oblasti motivace je zjistit důvody a motivy k práci v nově postaveném oboru. V dotazníku pro učitele se, kromě výběru z nabízených variant odpovědí, respondenti měli možnost k otázce 1 (dotazník I 1), vyjádřit volně. Různost odpovědí umožnila uspořádání do Maslowovy hierarchie potřeb, která je modelem *motivace* člověka k jeho činům. Odpovědi jsou seřazeny podle počtu vyjádření respondentů.

Nejčastější odpovědi respondentů se týkaly nejvyšší vrstvy Maslowovy pyramidy potřeb – sebeaktualizace - týkaly se 12, tj. 52,17 % respondentů. Uznání bylo důležité pro 6 (26,09 %), sociální potřeby pro 2 (8,70 %) a potřeba bezpečí pro 2 (17,39 %) respondenty a fyziologické potřeby - vyhovující platové podmínky pro 1 (4,35 %) respondenta.

Jaké předměty učíte?	n_i	%
Povinné	9	17,40
Volitelné	0	0
Oba druhy předmětu	14	60,87

Tabulka č. 27: Druhy vyučovaných předmětů (dotazník I 3)

60,87 % (14) respondentů vyučuje povinné i volitelné předměty, v různém rozsahu. Pouze povinné vyučuje 17,40 % (9). Aktivním působením ve svých specializačních oborech si učitelé rozšiřují kvalifikace, a také doplňují moderní poznatky pro adiktologii, které uplatňují v povinných i volitelných předmětech (podrobněji o klíčových kvalifikacích v kapitole 1.2).

Věnujete se Vy osobně dalšímu vzdělávání ?	n_i	%
Ano	18	78,26
Ne	2	8,70
Nevyjádřeno	3	10,04

Tabulka č. 28: Účast v dalším vzdělávání (dotazník J 1)

Zájem o další vzdělávání učitelů soustavně projevuje 78,26 % (18) dotazovaných, 8,70 % (2) se tímto tématem nezabývají, 10,04 % (3) neodpovědělo.

Volné vyjádření učitelů k otázce J 2 na téma další vzdělávání:

celoživotní vzdělávání v adiktologii, vzdělávání učitelů – školních metodiků prevence - z důvodu mezioborovosti v oblasti, kterou nevyučují, prevence burn-out syndrom, psychoterapie, výcviky, supervize. Ochota a způsobilost dále se rozvíjet je patrná. Názor na formy a efektivnost dalšího vzdělávání učitelů – otázka J 3 je v celku pozitivní. Přímou v Centru adiktologie dochází k dalšímu internímu vzdělávání. Učitelé si však stěžují, že nabízené formy vzdělávání jsou zastaralé a efektivita velmi nízká, je málo kvalitní a málo intenzivní. Proto se vzdělávají sami, dle své aktuální potřeby,

Jste primárně zaměřený na kariérní růst?	n_i	%
Ano	0	0
Ne	23	100,00
Nevyjadřeno	0	0

Tabulka č. 29: Primární zaměření na kariérní růst (dotazník J 5)

Všichni dotazovaní tvrdí, že kariéra u nich není na prvním místě.

Pocitujete na sobě syndrom vyhoření?	n_i	%
Ano	0	0
Částečně pocituji	0	0
Ne	23	100,00
Nevyjadřeno	0	0

Tabulka č. 30: Pocit syndromu vyhoření (dotazník J 6)

Syndrom vyhoření (spočívající v *tělesném vyčerpání* – chronická únava, slabost, *emocionálního vyčerpání* – pocity bezmoci a beznaděje, *duševního (mentálního) vyčerpání* – negativní postoj k práci, k sobě samému, k okolí) žádný z učitelů nepocituje.

Hodláte v následujících minimálně dvou letech ve své profesi učitele setrvat?	n_i	%
Ano	21	90,31

Ne	0	0
Nevyjádřeno	2	8,70

Tabulka č. 31: Setrvání v profesi učitele v následujících minimálně 2 letech (dotazník J 7)

90,31 % (21) dotazovaných tvrdí, že neplánují v nejbližší budoucnosti změnit svoji profesi, opustit řady učitelů a věnovat se jiné činnosti. 8,70 % (2) tuto možnost připouštějí.

Jaký je podle Vás další předpoklad k vykonávání profese pedagoga?	n_i	%
Psychická odolnost	10	43,48
Fyzická zdatnost	3	13,04
Dobrý zdravotní stav	1	4,35
Mravní bezúhonnost	5	21,74
Jiný (Jaký?)	2	8,70

Tabulka č. 32: Další předpoklad pro vykonávání profese pedagoga (dotazník J 8)

Pro vykonávání profese pedagoga, kromě potřebné kvalifikace je nutná i psychická odolnost 43,48 % (10) respondentů, mravní bezúhonnost 21,74 % (5), fyzická zdatnost 13,04 % (3), dobrý zdravotní stav – 4,35 % (1). Jinými předpoklady jsou podle vlastních vyjádření učitelů 8,70 % (2) odbornost, schopnost učit a vychovávat, empatie, schopnost naslouchat a pracovat se skupinou. Motivace předat studentům vědomosti a znalosti a učit se.

Jaké organizační formy výuky ve svých hodinách upřednostňujete?	n_i	%
Hromadná (frontální)	0	0
Individuální	5	21,73
Individualizovaná	0	0
Diferencovaná	0	0
Skupinová	17	73,91
Integrovaná	1	4,34

Tabulka č. 33: Preferované organizační formy výuky (dotazník J 9)

Učitelé ve svých hodinách preferují skupinovou výuku - 73,91 % (17), individuální – 21,73 % (5) a integrovanou, v níž spojují několik předmětů v jeden kompatibilní celek.

Jaké metody ve výuce nejčastěji používáte?	n_i	%
Slovní (práce s učebnicí, vysvětlování přednáška, písemná cvičení, kompozice rozhovor, diskuze)	7	30,43
Názorně demonstrační (modely, pokusy, obrazy)	2	8,70
Praktické (návěst, pokusy)	5	21,74
Aktivitu a samostatnost žáků (badatelské, výzkumné metody, samostatné práce žáků)	7	30,43
Motivační (vyprávění, uvádění příkladů z praxe, aktualizace obsahu učiva)	2	8,70
Jiné (Jaké?)	0	0

Tabulka č. 34: Používané metody výuky (dotazník J 10)

Slovní metodu využívá 30,43 % (7) učitelů, názorně demonstrační 8,70 % (2) učitelů, praktické 21,74 % (5), aktivitu a samostatnost žáků 30,43 % (7), motivační 8,70 (2).

„Jaké metody, prostředky byste rád využíval, ale nemáte možnost?“ (Popište)
(dotazník J 11).

Učitelé vyjádřili, že by rádi více využívali nové technické prostředky, které jsou v CA momentálně nedostupné, a to jsou hand-outy PwP (Powerpoint) prezentací, videofeedback apod.

Co má podle Vás největší vliv na prospěch studenta?	n_i	%
Talent	3	13,04
Štěstí	3	13,04
Pečlivá domácí příprava	2	8,70
Spolupráce s učiteli – konzultace	6	26,09
Poznámky ze sešitu	2	8,70
Kvalitní studijní materiál	7	30,43

Tabulka č. 35 Faktory ovlivňující prospěch studenta (dotazník J 12)